

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Павлик О.А.
(підпис) (прізвище, ініціали)

«_____» _____ 2024 р.

Реєстраційний № _____
«_____» _____ 2024 р.

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ СПІВПРАЦІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ЗАСОБАМИ МЕТОДУ
ПРОЄКТІВ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ПНПм-23
ступеня вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Сурік Олександри Олександрівни

Керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
професор кафедри початкової освіти
Кучер Світлана Леонідівна

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)
_____
(підпис) (прізвище, ініціали)
_____
(підпис) (прізвище, ініціали)
_____
(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Сурік Олександра Олександрівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ СПІВПРАЦІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	
1.1. Особливості взаємодії учнів початкових класів.....	8
1.2. Сутність методу проєктів як освітньої технології.....	13
1.3. Педагогічні умови формування умінь співпраці учнів молодших класів на уроках курсу «Я досліджую світ»	17
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ СПІВПРАЦІ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	
2.1. Стан досліджуваної проблеми в практиці шкільного навчання.....	24
2.2. Дослідно-експериментальна робота з формування вмінь співпраці в учнів засобами методу проєктів на уроках «Я досліджую світ».....	31
2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи.....	45
Висновки до розділу 2.....	50
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	54
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. У контексті вимог Нової української школи є необхідність формування вмінь співпраці молодших школярів, які є важливими для комфортної та успішної взаємодії в суспільстві.

Відповідно до Закону України «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти, Концепції «Нова українська школа» наразі постала актуальність у вирішенні завдання щодо формування вмінь співпраці учнів початкових класів. Зокрема, у Державному стандарті початкової освіти акцент стоїть саме на важливості сформованості учнями вмінь комунікації та взаємодії [44]. Як наскрізні навички, вміння співпрацювати в команді починають досить інтенсивно розвиватися у молодшому шкільному віці, але для цього необхідно створювати певні умови. Наразі методики навчання у початковій школі зорієнтовані на пріоритет групових та інтерактивних методів навчання, але специфіка їх використання буде залежати від особливостей навчального предмету. Ми вважаємо доцільним організувати співпрацю учнів саме на уроках інтегрованих курків, зокрема, «Я досліджую світ».

Теоретико-методологічні засади формування вмінь співпраці висвітлені в працях Н. Алексєєвої, В. Андрущенко, В. Ковальчук, С. Лавренко, Н. Пономарьова, Н. Рогова та ін. Особливості взаємодії учнів початкової школи досліджували О.Барановська, Н. Бібік, К. Галугура, М. Елькін, Д. Клименко та ін.

Організація проектної роботи та сприяння соціалізації особистості учня на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з різних поглядів представлено у розробках О.Кравченко, Р.Рославець, Ю.Саєнко, А.Татаренко, Ю.Трушиної та ін.

Метод проектів вже понад століття використовується в освіті, але на сьогодні він отримав нове бачення з огляду на вимоги Нової української школи. В проектній роботі застосовуються знання з багатьох наук і різний

характер діяльності, а головне – практичний результат проєкту. Саме ці характерні ознаки методу найбільше відповідають особливостям навчального предмету «Я досліджую світ», який по змісту є інтегрованим. Переважання в навчальних проєктах соціально-корисної діяльності та виховання особистих лідерських якостей дозволяє організувати умови для виховання умінь взаємодопомоги та співпраці, толерантності та співчуття тощо. Діти стикаються з потребою поважати думку іншого, розуміти поняття особистих кордонів та власних емоційних реакцій.

Отже, можемо констатувати, що проблема формування вмінь співпраці на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в учнів початкової школи за допомогою методу проєктів містить в собі суперечності, які потребують досліджень теми в теорії та практиці початкової освіти. Саме тому нами було обрано тему кваліфікаційного дослідження «Формування вмінь співпраці в учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ» засобами методу проєктів».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити систему роботи з формування вмінь співпраці в учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ» засобами методу проєктів.

Завдання дослідження. Відповідно до мети дослідження було поставлено такі завдання:

- 1) проаналізувати стан досліджуваної проблеми в теорії та практиці освіти за допомогою наукової літератури та педагогічного досвіду;
- 2) визначити сутність, зміст, структуру та особливості формування вмінь співпраці в учнів початкової школи;
- 3) розкрити специфіку методу проєктів та його потенціал для формування вмінь співпраці на уроках «Я досліджую світ»;
- 4) обґрунтувати педагогічні умови формування вмінь співпраці молодших школярів засобами методу проєктів;

5) розробити та експериментально перевірити систему формування вмінь співпраці в учнів на уроках «Я досліджую світ» засобами методу проєктів.

Об'єкт дослідження – процес формування вмінь співпраці в учнів початкових класів.

Предмет дослідження – система роботи з формування вмінь співпраці на уроках «Я досліджую світ» в учнів початкових класів засобами методу проєктів.

Гіпотеза дослідження: формування вмінь співпраці учнів третіх класів на уроках «Я досліджую світ» буде ефективним за таких умов:

1) організації партнерської взаємодії учнів у різних формах групової роботи;

2) забезпечення сприятливого освітнього середовища;

3) відстеження когнітивного, комунікативного, поведінкового та ціннісного компонентів соціалізації особистості учня як результатів формування вмінь співпраці;

4) розробки та використання навчальних проєктів на уроках «Я досліджую світ», спрямованих на формування вмінь співпраці молодших школярів.

Методи дослідження. Розв'язання завдань магістерського дослідження потребувало використання таких методів: теоретичних (аналіз психолого-педагогічної літератури з питань особливостей взаємодії учнів молодшого шкільного віку та застосування методу проєктів) та емпіричних (вивчення педагогічного досвіду щодо застосування на уроках «Я досліджую світ» методу проєктів, анкетування, педагогічний експеримент задля перевірки ефективності методу проєктів у формуванні вмінь взаємодії в учнів початкової школи), методи математичної статистики для обчислення результатів емпіричних досліджень.

Експериментальною базою дослідження виступив Приватний заклад загальної середньої освіти «Криворізька гімназія «ФРІ МАЙНДЗ СКУЛ»

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес початкової школи основних положень системи формування вмінь співпраці на уроках «Я досліджую світ» молодших школярів засобами методу проєктів. Результати та висновки, які ми отримали під час дослідження можуть бути використані студентами-практикантами та вчителями початкових класів для більш успішного формування в учнів вмінь співпраці, а також під час написання наукових статей, посібників.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом участі у всеукраїнських тренінгах та методичних семінарах для працівників початкової освіти, зокрема у Всеукраїнській конференції з теми «Preschool PRO», ТОВ «Тренінговий центр Вікторії В'юнник «Супер Сад». Результати дослідницької роботи представлені в публікації:

Сурик О. Формування вмінь співпраці в учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ» засобами методу проєктів. Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: Збірник наукових праць студентів. Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2024. Вип. 17. С. 102–107.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, супроводжуваних висновками, загальних висновків, списку використаної літератури (51 позиція) та 8 додатків. Повний обсяг роботи – 75 сторінок, з яких 53 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ СПІВПРАЦІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

1.1. Особливості взаємодії учнів початкових класів

Одне з основних завдань Нової української школи є створення належних умов та правильне функціонування навчального середовища, за допомогою якого буде забезпечено формування вмінь співпраці під час навчальної діяльності. Компетентнісний підхід в освітній галузі, який є провідним у Новій українській школі, ставить вимогу не тільки у володінні необхідними навичками та знаннями, а ще й акцентує увагу на важливості співпраці дітей початкових класів [21].

Особливість взаємодії учнів молодших класів між собою дуже відрізняється від взаємодії з дорослими. Співпраця учня з дітьми більш яскраво емоційно насичена, характеризується відсутністю жорстких норм та правил, яких потрібно дотримуватися, спілкуючись із дорослими. З однолітками діти більш розкуті, частіше виявляють ініціативу, творчість, демонструють свої уміння і здібності.

Вік 6-9 років є особливо важливим для становлення дитини як члена суспільства. Саме в цей період дитина активно набуває навичок спілкування, відбувається інтенсивне встановлення дружніх контактів.

У цей віковий період в більшості переважає навчальна діяльність, яка не зводиться лише до засвоєння знань, умінь і навичок. Саме на основі пізнавальної діяльності в молодших школярів формуються найважливіші навички співпраці [15].

Розглядаючи навчальну взаємодію молодшого школяра як чинник соціалізації особистості, Н. Бібік вважає, що складниками соціалізації є комунікативний, пізнавальний (когнітивний), поведінковий та ціннісний [7, с.3]. В комунікативному аспекті соціалізація передбачає форми і способи спілкування і взаємодії з різними людьми в різних обставинах з метою

співпрацювати і досягати спільних цілей. Проте і когнітивний компонент соціалізації пов'язаний із співпрацею – він торкається знань соціальних норм, звичаїв, правил, табу і застережень, які функціонують в суспільстві (які іноді не сприяють, а перешкоджають налагодженій співпраці). Поведінковий компонент соціалізації містить моделі поведінки, які засвоює дитина і потім застосовує, що потребує застосування норм поведінки та дотримання законів, а також умінь уникнення конфліктів. Ціннісний компонент відповідає за ті цінності, які дитина привласнила як значущі у процесі розвитку і виховання, та на основі яких оцінює свою та чужу поведінку [7].

Спільна робота зближує дітей, надаючи дуже міцний фундамент міжособистісних зв'язків, таких, як прихильність один до одного, потреба в спілкуванні, бажання домовлятися та бути командою. Проте науковці і практики констатують, що у стандартному закладі освіти в нашій країні умови для спільної роботи учнів на кожному уроці чи хоча б раз на день не створюються. Передусім це пов'язано із змістом підручників. Зокрема, О.Барановська в результаті аналізу підручників з української мови та читання виявила, що кількість запитань і завдань на формування вміння розв'язувати проблеми і співпрацювати з іншими особами становить 10%, 5 з яких справді націлені на спільну роботу над завданням (колективну та групову, парну) [4]. Це можуть бути завдання-інтерв'ю, робота в групах, хвилинки спілкування, спільні дослідницькі завдання, презентація власного продукту, рольові завдання тощо.

Звернемося до класифікації взаємин, які можуть виникати під час співпраці учнів початкових класів, запропонованої О. Максимовою (Рис. 1.1) [28]. В цій класифікації наявні три групи взаємин: дружньої взаємодопомоги, партнерства та співіснування. Всі зазначені способи здійснення взаємин є продуктивними і прийнятними, і можуть проживатися молодшими школярами у різних ситуаціях. Важливо те, що ці ситуації для отримання досвіду різних типів взаємин можуть бути створені у навчальному середовищі.

Сам по собі вступ до школи розширює коло спілкування дітей.

Постійна група і навчальні цілі діяльності в закладі освіти стають гарною базою для формування партнерської взаємодії з однокласниками.

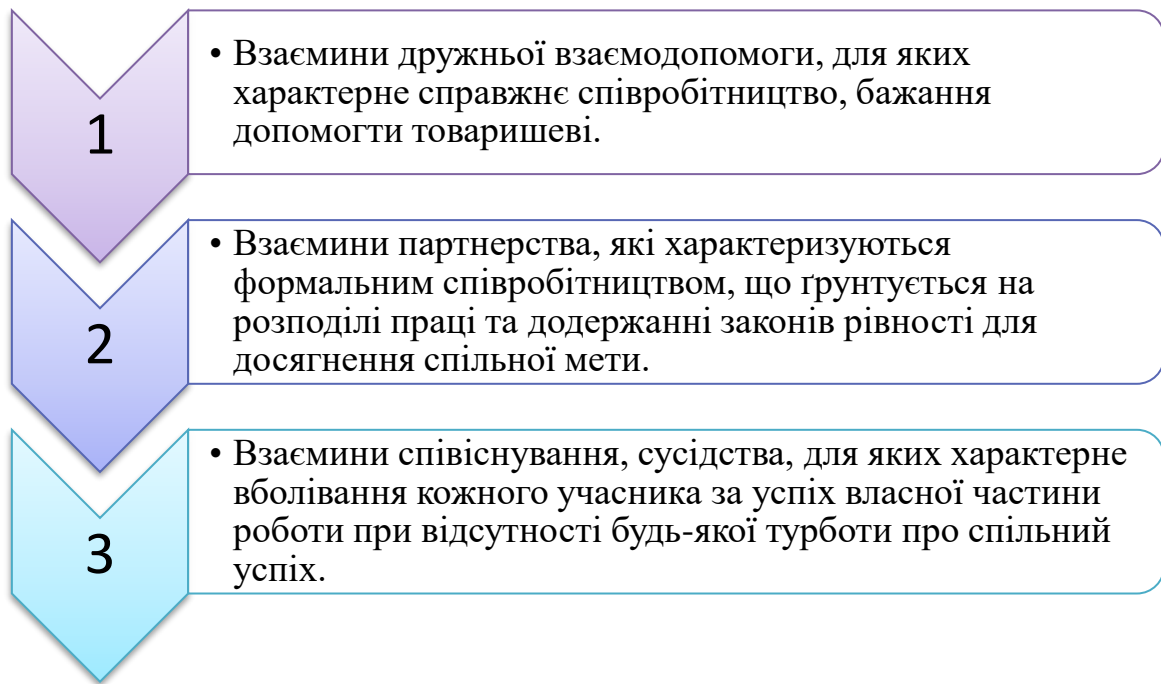

Рис. 1.1. Класифікація взаємин

Формування вмінь співпраці учнів початкових класів є актуальним завданням сучасного педагога початкової освіти, оскільки сформованість вмінь співпрацювати впливає на результат навчальної діяльності учнів молодших класів та комплексний процес їх особистісного розвитку.

Комунікативний компонент співпраці у молодших школярів розглядається в дослідженнях як складний багатогранний процес, який можна моделювати. В.Турчанова пропонує спеціально організовувати акти спілкування з правилами, які визначають способи спілкування:

1. Асоціативний (обмін репліками на основі асоціацій, без певної теми і мети, вільний обмін думками в приємному, щирому тоні;
2. Розв'язування задач (завдання – досягти спільного рішення, ретельний добір фраз)
3. Запитання (можна пропонувати соціальну роль). [42]

Таку технологію організації взаємодії дослідниця пропонує як спрямовану на дітей з пониженою соціальною активністю, схильних до самотності.

Відповідно до цього, вчитель початкових класів, застосовує педагогічні методики та технології. На оптимальне формування вмінь співпраці учнів початкових класів впливають такі чинники, від яких залежить успіх у спільній діяльності: (Рис. 1.2.)

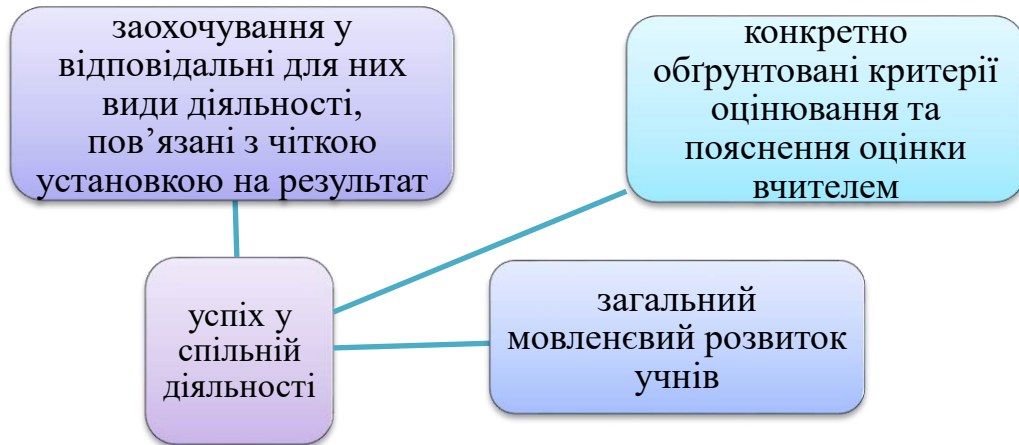

Рис. 1.2.

Вище продемонстровані у схемі чинники сприяють підвищенню рівня формування співпраці учнів початкової школи.

Як зазначає Ковальчук, поняття «взаємодія» загалом розуміється як процес впливу об'єктів або суб'єктів один на одного, результатами якого є їх взаємна обумовленість, зв'язок, динамічна зміна поведінки [20, с.8-9]. Власне, «взаємодія між людьми є безперервним діалогом, який реалізується через спостереження, аналіз, розуміння почуттів, позиції, намірів і перспектив подальшої взаємодії». У партнерській взаємодії необхідно узгоджувати такі суперечливі тенденції як прагнення до взаємодії з іншими і, з іншого боку, бажання бути самостійним і незалежним. Тому вона ґрунтується на принципах рівноправності та автономності суб'єктів та взаємній відповідальності.

Свобода в педагогіці партнерства є викликом для сучасного педагога, як зауважує І. Калько. Партнерські стосунки із учнями і для учнів змінюють стиль роботи вчителя: він повинен не забороняти, а спрямовувати, не управляти, а співкерувати, не примушувати, а переконувати, не командувати,

а організовувати, не обмежувати, а давати свободу вибору [18]. Тому основою партнерської взаємодії І. Калько вважає договір, як форма домовленості двох сторін. Саме в такій формі діти отримують навички здійснювати вибір, мати право на помилку, але і відповідати за свої рішення (що ти або співпрацюєш, або конкуруєш). Добре, якщо учні навчаться розуміти, що дружні відносини розширюють, а не обмежують їх можливості.

Тож, прагнучи до партнерської взаємодії, вчитель початкової школи має враховувати основні її ознаки: взаємна зацікавленість, взаємовигідність та повага один до одного; розуміння особистої відповідальності за виконання спільних завдань; можливість вибору партнерами шляху виконання проєкту на основі компромісу, толерантності і доброзичливості, довіри і рівноправності; добровільність залучення до взаємодії; спільне прийняття рішень, взаємне коригування дій і поведінки тощо.

1.2. Сутність методу проєктів як освітньої технології

Поява методу проєктів у зарубіжній педагогічній науці розглядалася у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, які досить неоднозначні у своєму тлумаченні походження методу, його засновників та періодів розвитку [2]. Метод проєктів в початковій школі часто використовується в навчальних закладах США, Англії, Німеччини, Нідерландів та ін. Тож за понад сто років розвитку методу проєктів він набув статусу однієї з ефективних сучасних світових педагогічних технологій [16].

М.Елькін характеризує метод проєктів як педагогічну технологію, зорієнтовану «не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і набуття нових» [14]. Проєктна технологія стала особливо популярною у XXI сторіччі, коли стала зростати увага до компетентнісного навчання, спрямованого на формування здатностей застосовувати знання на практиці.

Активне залучання учнів молодших класів у проєкти дає можливість засвоїти навичку співпрацювати [1].

Метод проєкту на сьогоднішній день є дуже актуальним. Учні набувають досвіду у вирішенні реальних проблем, обмірковуючи свої дії наперед. Правильне поєднання теоретичних знань та їх практичного застосування зробив цей метод популярним [11].

Проєктна діяльність виступає як вектор формування пізнавальної діяльності учнів. Метод проєктів полягає в тому, що це освітня технологія, яка зосереджена на придбання учнями знань, вмінь та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчання. Особливі можливості для розвитку емоційного інтелекту містить освітній процес, система позанавчальної роботи у закладах загальної середньої освіти, які повинні враховувати емоційний складник інтелекту, що й забезпечить ефективну взаємодію в інформативному соціумі, розвиток ціннісного ставлення до знань, світу, інших людей, реалізацію життєвих і професійних потреб [17, с. 103].

В сучасній педагогічній науці і практиці накопичено і класифіковано досвід проєктної діяльності, на основі чого з'явилися різні класифікації

проектів за метою та структурою: ослідницький, інформаційний, творчий, ігровий (рольовий), соціальне проектування [37].

Існують такі типи проектів:

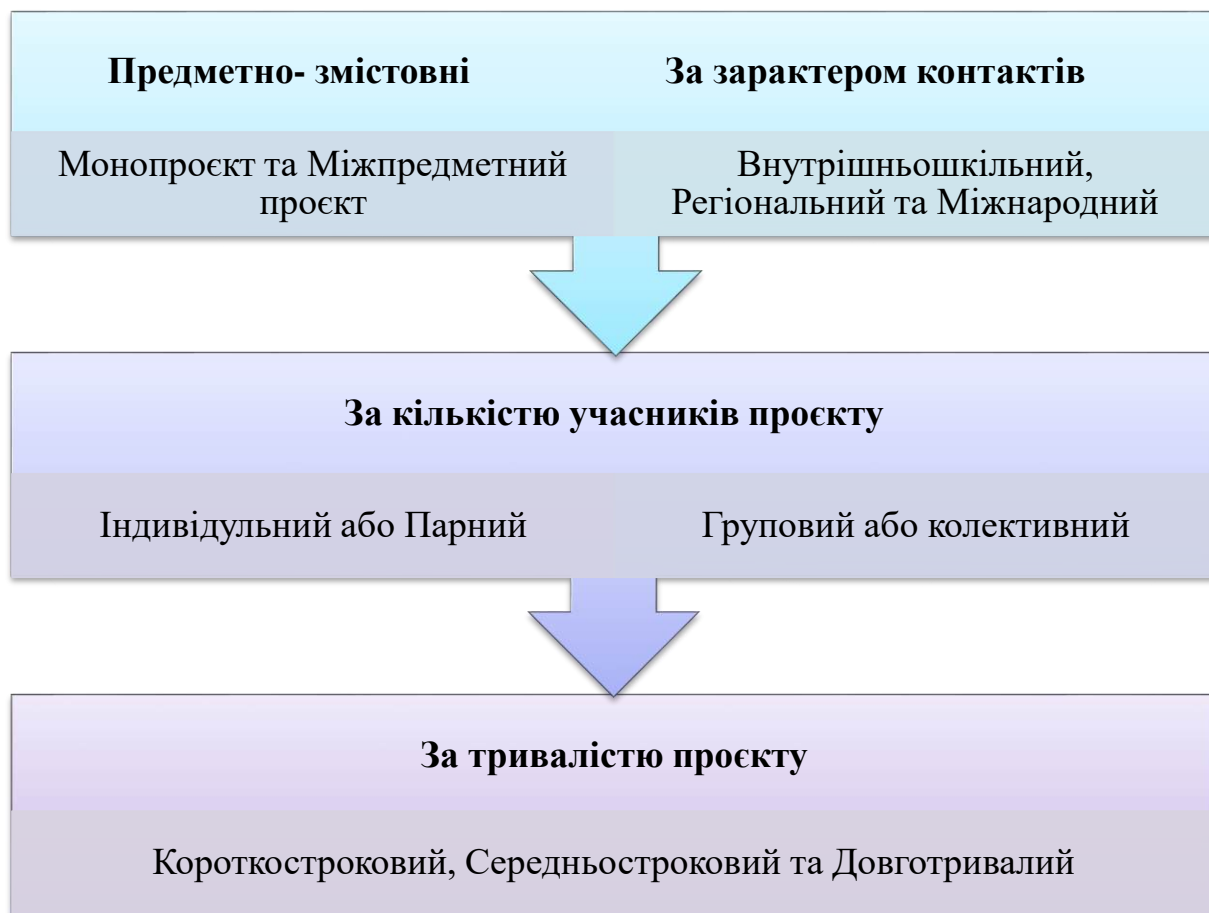

Рис. 1.3 Типи проєктів

На сьогодні використання методу проектів у школі дослідили такі науковці як: В. Андрєєв, І. Зимня, В. Буряк, А. Хуторської, В. Монда, Д. Каттерік. Г. Селевко, Д. Левітес, Є. Полат та українські вчені О. Пехота, Т. Кручиніна, А.Касперський, К. Баханов.

Метою методу проєктів є:

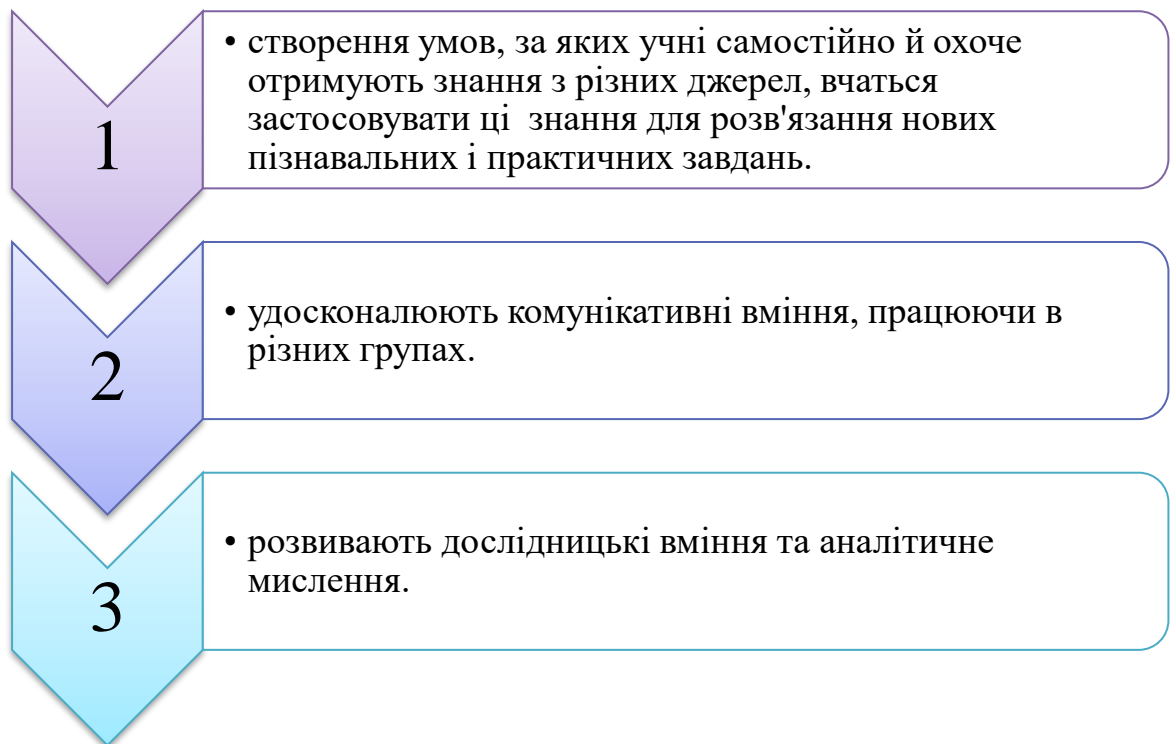

Рис. 1.4. Мета методу проєктів

Завдання, які ставить педагог під час планування та організації проєктної роботи, передбачає навчальні, виховні та розвивальні аспекти, специфіка яких залежить від типу навчального проєкту. Наприклад, в організації інформаційного проєкту окрім розвитку пізнавальних здібностей учнів будуть формуватися вміння орієнтуватися в інформаційному просторі та критичне мислення тощо.

Використання методу проєктів у сучасній початковій школі базується на діяльнісному підході, завдяки чому формують ключові компетентності та наскрізні навички, однією з яких є навичка співпраці молодших школярів. В розробках для Нової української школи [33] наголошується, що соціальний аспект проєктної діяльності є одним із визначальних: в ній відбувається командна співпраця, а роль педагога полягає у фасилітації та створенні позитивної соціальної взаємодії. [Рис. 1.5.]

Рис. 1.5 Користь методу проєктів

Користь методу проєктів в методичній літературі представляється як з точки зору вчителя (як дидактичний засіб для навчання учнів здатності знаходити спосіб вирішення проблеми самостійно в цілеспрямованій діяльності), так і з точки зору учня (як можливість самостійної цікавої діяльності в групі, зробити відкриття нового для себе, проявити себе і представити результат публічно) [36].

1.3. Педагогічні умови формування умінь співпраці учнів молодших класів на уроках курсу «Я досліджую світ»

У контексті вимог Нової Української Школи одним із ефективних засобів формування вмінь учнів є проєктна діяльність, яка має на меті формування різноманітних здібностей [3]. Під час роботи на уроках ЯДС учні початкових класів здобувають нові знання та вміння, формуються як особистості, набувають навички роботи в команді, розвивають творчі здібності та впевненість в особистій ініціативі. Усі ці фактори сприяють формуванню вмінь співпраці учнів початкової школи [8].

Метод проєктів є невід'ємною частиною освітнього процесу і формою організації дозвілля учнів. Застосування методу проєктів на уроках «Я досліджую світ» - це вагомий засіб, для формування вмінь співпраці учнів початкових класів, адже саме під час проєктної діяльності учень розкриває себе, свої уподобання, вміння, цінності, переконання [10]. Як бачимо, метод проєктів являє собою важливий засіб формування, який допомагає розкривати учню свої уподобання, цінності, вміння.

Розглядаючи методику проєктної діяльності учнів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», дослідники Р.Рославець, Д.Пріма, С.Орлова визначають проєктну діяльність учнів як «спільну навчально-пізнавальну, творчу або ігрову діяльність дітей, що має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовану на досягнення загального результату діяльності» [36, с.44]. Обов'язковою умовою проєктної діяльності науковці вважають наявність наперед визначених уявлень про кінцевий продукт діяльності, етапи планування та реалізації проєкту, разом із осмисленням та рефлексією результатів. Структура проєктної діяльності, прийнятна і зрозуміла як учителю, так і учням, має нині визначення «Шість П» (рис. 1.6)

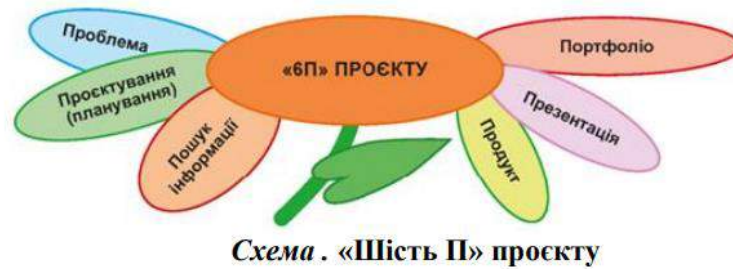

Рис. 1.6 Шість П проекту [36, с.44].

Схема «6 П проекту» досить проста, але ємнісна і містить шість елементів:

1. Проблема;
2. Планування;
3. Пошук інформації;
4. Портфоліо;
5. Продукт;
6. Презентація.

Кожен елемент відповідає етапу виконання проекту і водночас характеризує результативне його вираження, та може виконуватися завдяки різним методам, підходам та інструментам. Наприклад, перший етап – постановка проблеми – може бути організований за допомогою методів проблемних питань, складнішою версією якого є, наприклад, мозковий штурм.

Таким чином, узагальнюючи погляди вчених, слід сказати, що метод проектів на уроках ЯДС є невід’ємною складовою освітнього процесу та ефективним засобом формування вмінь співпраці, поглиблення і вдосконалення запам’ятовування знань учнів початкової школи, розвитку їх здібностей та нахилів, розширення їх кругозору, формування пізнавального інтересу [12].

Орієнтація на різнобічний розвиток особистості учня, його здібностей і талантів на сьогодні виступає пріоритетним напрямом освітнього процесу. Для цього вчитель може використовувати проекти саме на уроках «Я досліджую світ», аби забезпечити спільну проектно-трудова діяльність учнів.

Будучи складовою частиною освітнього процесу, метод проєктів спрямований на досягнення загальної мети навчання і виховання – засвоєння здобувачем початкової освіти необхідного для життя в суспільстві соціального досвіду. Метод проєктів передбачає розвиток комунікативних компетентностей у складі умінь співпраці. На уроках у початковій школі формування комунікативних навичок пропонується організовувати за умов використання евристичних бесід, проблемних запитань і завдань, пошуку шляхів розв'язання життєвих ситуацій тощо [32, с.82]. Як бачимо, метод проєктів є впливовим засобом, який допомагає розкривати учню свої уподобання, цінності, вміння.

В умовах сучасності роль методу проєктів зростає так, як участь в проєктах дає змогу поглибити знання, розвинути здібності. Метод проєктів володіє потужним потенціалом формування вмінь співпраці учнів молодших класів, дає їм змогу навчитися самостійно вибудовувати взаємовідносини з іншими учнями, здобувати знання та творчо їх використовувати [35].

Організатором проєктної діяльності на уроках «Я досліджую світ» є класний керівник, до обов'язків якого входить не лише навчання, виховання та організація учнівської роботи, але й підготовка його до роботи, зокрема і формування умінь співпрацювати в команді [31].

Підкреслюючи важливість врахування індивідуальних особливостей учня в процесі розвивального навчання, Н. Зобенько вважає їх обов'язковою умовою стимулювання самостійного розвитку особистості в її становленні [17, с. 102]. Серед індивідуальних особливостей називаються специфіка індивідуального розвитку вольових якостей, наполегливості у подоланні труднощів, самовиховання і самоосвіти, потреби в самоаналізі, самооцінці та самовдосконаленні, тобто – рефлексивної активності.

За переконанням О. Теплової, «метод проєктів сприяє формуванню вмінь співпраці молодших школярів, виховує у них повагу до праці та почуття відповідальності за виконану справу». Також сприяє формуванню дисциплінованості, ініціативності та творчості. Організація проєктної роботи

стає успішною завдяки керівній ролі вчителя. Вчитель повинен дати змогу створити у дітей стійкий інтерес до різноманітних видів діяльності [41].

В освітньому процесі, як дослідження так і проектування є однаково важливими, але не варто їх об'єднувати та порівнювати один з одним.

Дослідження передбачає творчість в чистому вигляді, а проектування – творчість за планом.

При організації проектної діяльності на уроках «Я Досліджую Світ» в початковій школі необхідно враховувати вікові та психолого-фізіологічні особливості учнів початкових класів [29].

У дітей початкових відбувається становлення різних особистісних і інтелектуальних функцій, які при правильній організації освітнього процесу можуть забезпечувати успішну проектно-дослідницьку діяльність. Всі ці психологічні передумови розвиваються в різних сферах [5].

У мотиваційній сфері формується група навчально-пізнавальних мотивів, які закладені в навчальній діяльності та пов'язані з утриманням та процесом навчання [18]. Це пізнавальні інтереси, прагнення долати труднощі в процесі пізнання, проявляти інтелектуальну активність. Істотний прогрес спостерігається і в вольовій сфері молодшого школяра [20].

Так протягом молодшого шкільного віку йде розвиток наполегливості, у дітей формується прагнення доводити розпочату справу до кінця, яка тривалий час була на меті, продовжувати діяльність при небажанні нею займатися [22].

Розвиток самостійності молодшого школяра розвивається у спільній навчальній роботі над проектом. Самостійність – це вміння не піддаватися впливам різних факторів, які можуть відвернути від досягнення поставленої мети, діяти на основі своїх поглядів і переконань.

Але, звичайно, найбільш важливі передумови складаються в інтелектуальній сфері молодшого школяра [27].

Спостережливість, тобто здатність помічати предмети і явища і звертати на них увагу, розпізнавати їх якості виховуються з раннього дитинства і створюють основу для подальшого розумового розвитку дитини. У спостережливості як сукупності особистісних якостей і здібностей людини виділяють кілька найбільш важливих рис:

- ініціативність,
- допитливість,
- кмітливість,
- наполегливість і підвищену чутливість до впливів зовнішнього світу, тобто до новизни.

Ініціативність - це, перш за все, активність у висуванні все нових і нових питань і пошуку відповідей на них [30].

Водночас психологічні особливості учня початкової школи мають і перешкоди для успішності у виконанні навчальних завдань, зокрема, це – недостатній розвиток моторики, просторової координації, зменшення фізичної активності, несформованість мовлення, бідність словникового запасу, нерозуміння і невміння висловлювати емоції поряд з підвищеною емоційною збудливістю та низькою здатністю до саморегуляції.

Допитливість підтримує стійкий інтерес до спостереження, а кмітливість і чутливість до нового визначають швидкість і точність орієнтування і вирішення виникаючих завдань [34].

Важливість атмосфери емоційного комфорту, включення в освітній процес роботи з розвитку емоційного інтелекту в молодших школярів, партнерська взаємодія всіх учасників освітнього процесу Н. Зобенько відзначає як умову оптимізації розвитку дітей молодшого шкільного віку [17].

Умовою розвитку особистості в контексті Нової української школи І.Калько справедливо вважає педагогіку партнерства. Її завданнями є зокрема залучення батьків до спільної роботи з розвитку дітей і дитячих колективів та ін. [18].

Емоційний інтелект молодших школярів наразі став одним із предметів методичних зусиль педагогів-практиків. В українській школі поширюється розуміння емоційного інтелекту як здатності особистості до усвідомлення, прийняття та управління власними емоціями, станами та почуттями та емоцій інших людей [27, с. 100-101]. Таким чином у взаємодії та співпраці молодших школярів важливою умовою її успішності буде робота з розвитку емоційного інтелекту, тобто усвідомлення емоцій та підпорядкування їх власній волі.

Висновки до розділу 1

1. Застосування методу проєктів на уроках «Я Досліджую Світ» задля формування вмінь співпраці учнів початкових класів є важливим і невід'ємним компонентом. Метод проєктів допомагає пояснити і вивчати спрямованість діяльності особистості на різних етапах роботи. Також впливає на формування вмінь співпраці молодших школярів.

2. Психологічна, педагогічна та методична література показала, що у контексті вимог Нової Української Школи питання формування вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках «Я Досліджую Світ» засобами методу проєктів є важливим й необхідним, адже актуальним завданням сучасної початкової освіти є засвоєння учнями відповідно до вікових особливостей різних видів досвіду у роботі, формування таких особистісних якостей, як здатність взаємодіяти з іншими, співпрацювати в групі, брати на себе відповідальність.

3. Проєктна діяльність є ефективним засобом формування вмінь співпраці учнів початкової освіти. Організація різноманітних проєктів на уроках ЯДС створює широкі можливості для формування в молодших школярів роботи в парах та групах, культури поведінки, самостійності. Формування в учнів початкової школи вмінь співпраці, їх реалізація в освітній діяльності та поведінці є визначним у період становлення особистості молодшого школяра.

4. Процес формування вмінь співпраці молодших школярів на уроках «Я Досліджую Світ» засобами методу проєктів буде ефективним за таких умов: урахування вікових та індивідуальних особливостей молодшого шкільного віку; створення позитивного освітнього середовища початкової школи; впровадження та реалізація виховних впливів на когнітивному, емоційному, поведінковому рівнях; поетапне, системне та цілеспрямоване впровадження засобів методу проєктів, спрямованих на формування вмінь співпраці молодших школярів. Окремо взята кожна умова самостійно не зможе забезпечити процес формування вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках «Я Досліджую Світ».

РОЗДІЛ 2

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ СПІВПРАЦІ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

2.1. Стан досліджуваної проблеми в практиці шкільного навчання

У контексті вимог Нової Української Школи важливий напрям у професійній діяльності вчителя початкової школи є формування в учнів початкових класів вмінь співпраці.

Для більш глибокого дослідження даної проблеми в практиці навчальної діяльності ми розробили питання, та серед вчителів Приватної «Криворізької гімназії «Фрі Майндз Скул» міста Кривий Ріг провели опитування.

На меті ми поставили саме визначення більш ефективних шляхів формування вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках ЯДС засобами методу проєктів , а також зробити аналіз досвіду роботи вчителів початкових класів щодо формування вмінь співпраці учнів початкової школи на уроках ЯДС засобами методу проєктів.

На початку нашої роботи ми вирішили провести анкетування педагогів початкової школи. Для того, щоб чітко зазначити думку вчителів на ті фактори, що впливають на формування вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках ЯДС засобами методу проєктів, ми розробили анкету. В той же час ми мали визначити, як саме вони використовують метод проєктів для формування вмінь співпраці в учнів початкових класів. Для відповідей в анкетуванні прийняли участь 12 учителів, Приватної «Криворізької гімназії «Фрі Майндз Скул».

Для працівників початкової освіти ми склали опитувальник, який містив в собі 5 запитань:

1. На Вашу думку, чи є важливим в умовах Нової української школи формувати вміння співпраці в учнів початкових класів? Чому?

2. Чи має вплив метод проєктів на формування умінь співпраці в учнів початкових класів?

3. На Вашу думку, уроки ЯДС вдалий вибір для застосування методу проєктів?

4. Які фактори, на Вашу думку впливають на формування вмінь співпраці учнів початкових класів?

5. Чи застосовуєте Ви метод проєктів на уроках ЯДС з метою формування в учнів вмінь співпраці?

На основі аналізу відповідей учителів, можемо робити такі висновки.

Давши відповіді на перше запитання «На Вашу думку, чи є важливим в умовах Нової Української Школи формувати вміння співпраці в учнів початкових класів? Чому?» ми можемо встановити, що на першу частину запитання 100 % відповіли «так», а на другу частину «Чому?» вчителі дали такі відповіді: 33,33 % – «тому, що за мету ми собі ставимо виховання особистості у всіх її проявах», 16,67 % – «тому, що це можливо за будь яких умов», 33,33 % – «тому, що вміння співпрацювати відіграє важливу роль у становленні дитини в житті», 16,67 % – утрималися.

Аналізуючи відповіді на друге запитання анкети в «Чи має вплив метод проєктів на формування умінь співпраці в учнів початкових класів?» ми почали результат, що 100% вчителів відповіли «ТАК».

Під час аналізу відповідей на третє запитання «На Вашу думку, уроки ЯДС вдалий вибір для застосування методу проєктів? » дозволили нам з'ясувати, що більшість вчителів, а саме 83,33 % відповіли, що уроки ЯДС вдалий вибір для застосування методу проєктів, 16,67 % опитаних зазначили, що не тільки уроки ЯДС є вдалим вибором для застосування методу проєктів, а ще і предмети (математика, українська мова) теж мають місце для застосування методу проєктів.

Проводивши аналіз відповідей на четверте питання «Які фактори на Вашу думку впливають на формування вмінь співпраці учнів початкових класів?», ми визначили, що 83% учителів обрали такі фактори: особистий

приклад, коло спілкування, заходи як виховні так і загальношкільні та виховання в сім'ї, 17% вчителів відзначили такі фактори, як: спільна діяльність, сімейні та шкільні традиції, культурне середовище.

Виконуючи аналіз відповідей на останнє п'яте запитання анкети «Чи застосовуєте Ви метод проєктів на уроках «Я Досліджую Світ» з метою формування в учнів вмінь співпраці?» можемо відзначити, що 100% вчителів початкових класів застосовують метод проєктів на уроках «Я Досліджую Світ» з метою формування вмінь співпраці.

Отже, проаналізувавши відповіді вчителів які прийняли участь в анкетуванні, чітко дає нам побачити, що учителі початкової освіти відзначають важливість формування вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках «Я Досліджую Світ» засобами методу проєктів, вважаючи це однією з основних цілей Нової української школи. Нами було помічено такий факт, що більшість вчителів використовують метод проєктів на уроках «Я досліджую світ».

Для наступного етапу роботи ми проаналізували досвід застосування методу проєктів на уроках «Я Досліджую Світ» для формування вмінь співпраці молодших школярів у педагогічній роботі вчителів початкової освіти «Приватної Криворізької гімназії «Фрі Майндз Скул» міста Кривий Ріг. Для аналізу було взято досвід 5 учителів початкових класів. Нижче зазначаємо результати аналізу.

1. Сидоренко Світлана Володимирівна – вчитель початкової школи «Приватної Криворізької гімназії «Фрі Майндз Скул» міста Кривий Ріг.

С. Сидоренко як вчитель початкових класів і класний керівник акцентує увагу на формуванні співпраці учнів саме засобами методу проєктів на уроках «Я Досліджую Світ». Серед завдань у формуванні вмінь співпраці дітей виділяє такі:

- поглибити та закріпити знання школярів про всі правила та норми поведінки у спільній діяльності;
- формувати чуйність до оточуючих;

– сформувати в учнів навичку справедливо оцінювати власну роботу та роботу інших.

На шляху вирішення цих завдань С. Сидоренко спрямовує свій ресурс на формування в учнів шанобливого ставлення один до одного, поважаючи особисті кордони, не зважаючи, чи це індивідуальна робота, чи групова, дотримуватись правил етикету та бути уважними і чуйними. Формування всіх вище перерахованих тверджень С. Сидоренко почала з першого уроку зі своїми учнями. Щоб досягти поставленої мети, Світлана Володимирівна урізноманітнювала уроки, проводячи їх у формі проєктної діяльності. Наприклад організовуючи урок «Я Досліджую Світ» з теми «Моя країна – Україна» Світлана Володимирівна застосувала метод проєкту, а саме обрала групову форму роботи. Діти в трьох групах робили області України з тканини (фетр), оздоблювали та наприкінці об'єднали в одну спільну мапу України.

С. Сидоренко зазначає, що важливим є те, як освітній заклад та адміністрація долучається до розвитку молодшого школяра, а саме найцінніше, що є у людини — серце і душа. Школа має забезпечити не тільки навчальну діяльність, а ще й психологічно здорове середовище, в якому буде виховуватися сильна особистість. Здатність учнів мати та висловити свою думку є важливим у розвитку особистості, оскільки в подальшому житті учням необхідно буде робити власний вибір та приймати важливі для себе рішення. Саме тому важливо як і в якій школі вчиться учень.

2. Фролова Ольга Анатоліївна – учитель початкових класів «Приватної Криворізької гімназії «Фрі Майндз Скул» міста Кривий Ріг.

Головною метою у формуванні вмінь співпраці є облаштування освітнього середовища для реалізації особистості, звертавши увагу на здібності, інтереси (соціальні та особисті). Якщо в дитячому колективі будуть здорові взаємодії, то саме це буде сприяти комунікативному розвитку учнів початкових класів. Ольга Анатоліївна перед собою поставила такі завдання:

- допомога учням у період адаптації до школи;

- впроваджувати спільні учнівські проєкти задля ефективної взаємодії дитячого колективу;

- акцентувати увагу на самостійності в спільній діяльності та практичних завдань, як наголошено у вимогах та рекомендаціях Нової української школи.

Ще один з важливих чинників є атмосфера в класі, доброзичливі стосунки між дітьми, уважність до справ один одного та можливість ділитися власними враженнями надає впевненість у здоровій атмосфері класу. Ольга Анатоліївна акцентувала увагу на здоровому вихованні учнів свого класу.

Застосування різноманітних екскурсій, годин спостереження за природою з подальшим обговоренням власних вражень від побаченого сприяє формуванню вмінь співпраці в учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ».

Під час вдало організованої проєктної діяльності відчувається поліпшення в розвитку дітей, а саме: моральному та інтелектуальному, одразу відчувається успішність соціалізації. З власних спостережень О. Фролової, діти стали проявляти уважність у спілкуванні один з одним, більш розкутими у вираженні власних емоцій.

3. Дурницька Надія Юріївна – вчитель початкової освіти «Приватної Криворізької гімназії «Фрі Майндз Скул» міста Кривий Ріг.

Вчитель, класний керівник Н. Дурницька значно робить акцент на формуванні вмінь співпраці молодших школярів саме засобом методу проєктів. Головною метою формування вмінь співпраці на її думку полягає у сформованості свідомості дитини, яку вимагає суспільство. Саме у період навчання в початковій школі формується основа цінності спілкування з іншими людьми.

Також Н. Дурницька наголошує на спілкування та взаємодію в сім'ї дитини. Сімейні проєкти формують в учнів міжособистісні стосунки та уміння спілкуватися.

Отже, Надія Юрїївна наголошує, що сприяння формуванню вмїнь співпраці молодших школярїв на уроках ЯДС засобами методу проєктїв є основним задля виховання свїдомої особистостї.

4. Ликова Людмила Анатолїївна– вчитель початкових освїти «Приватної Криворїзької гїмназїї «Фрї Майндз Скул» мїста Кривий Рїг.

Л. Ликова дотримується позицїї, що НУШ ставить собі за мету формування та розвиток в учнїв початкових класїв вмїння співпрацювати мїж собою. Основним з завдань, Людмила Анатолїївна вважає, формування цїнностей: свївчуття, любов, чуйнїсть, вїдповїдальнїсть до улюбленої справи, формувати емоцїйну культуру.

Л. Ликова впевнена, що задля вдалого формування вмїнь свївпрацї учнїв початкових класїв важливо звернути увагу на впровадження спїльних навчальних проєктїв на уроках «Я дослїджую свїт». Учнї початкової школи ще не здатнї в повнїй мїрї розрїзняти поведїнку своїх однолїткїв і старших людей, саме тому учитель має звертати увагу на усвїдомлення як позитивних та і негативних чинникїв. Пїд час проведення власних урокїв на яких використовується метод проєктїв Л. Ликова ставить на метї розвиток та виховання в учнїв початкових класїв цїлу низку якостей такї, як доброту, чуйне ставлення до їнших, повагу не тїльки до тих з ким працюєш, а й до їнших учасникїв.

Зазначаючи те, що «Учень Нової української школи- це їндивїдуальна особистїсть, їнноватор та патрїот» , всю увагу учитель акцентує правильному формуванню та вихованню цїнностям, якї наразї є актуальними.

5. Волошко Вїкторїя Володимирївна– вчитель початкової освїти «Приватної Криворїзької гїмназїї «Фрї Майндз Скул» мїста Кривий Рїг.

Педагогїчний досвїд на уроках «Я Дослїджую Свїт» Вїкторїї Володимирївни спрямований на формування вмїнь свївпрацї в учнїв початкових класїв. В основї її методики покладено чуйнїсть та увага до учнїв та їх розвиток.

Під час організації проектних робіт вчитель впроваджує підхід до індивідуальних, групових та колективних методів та форм спільної діяльності. Саме це стає поштовхом у розвитку самостійної та творчої діяльності дітей та облаштуванню сприятливих умов у дитячому колективі.

Щоб розвиток емоційної сфери школярів був вдалий, В. Волошко застосовує бесіди, що є рушійними для впливу на свідомість та емоції учнів початкових класів. Такі бесіди проявляють у дітей різні емоції: захоплення, дивування, радість та ін. В час коли Вікторія Володимирівна проводить проектні роботи, вона задає ситуації, які підсвідомо викликають емоційні реакції, тому це важливий метод для підвищення ефективності формування вмінь співпрацювати в групі. Застосовуючи індивідуальну форму роботи Вікторія Володимирівна долучила дітей до проекту який включав в себе дослід з олією.

Діти активно вивчали користь соняшникової олії, з чого вона виготовляється та яким способом. Наприкінці кожен зробив свій проект на папері з послідовністю отримання олії. І завершили дослідом (кожному учню вчитель дала папір та небагато насіння соняшника. Діти зігнули папірець навпіл та поклали туди насіння. Натискаючи скалкою на папір, діти почали спостерігати, як папірець почав просочуватись рідиною, дійшли висновку, що насіння при стисканні виділяє олію).

Отже, аналізуючи досвід учителів початкових класів Приватної «Криворізької гімназії «Фрі Майндз Скул» міста Кривий Ріг, ми дійшли висновків, що формування умінь співпраці молодших школярів на уроках «Я Досліджую Світ» засобами методу проектів в практиці Нової української школи є актуальною для педагогічних працівників. Учителі активно використовують метод проектів та різноманітні його засоби на уроках «Я Досліджую Світ» для формування в молодших школярів умінь співпраці. Це все підкреслює значущість методу проектів в формуванні умінь співпраці молодших учнів.

2.2. Дослідно-експериментальна робота з формувань вмінь співпраці в учнів засобами методу проєктів на уроках «Я досліджую світ»

Для перевірки ймовірності висунутої нами гіпотези ми провели дослідно-експериментальну роботу на базі «Приватної Криворізької гімназії «Фрі Майндз Скул»» міста Кривий Ріг впродовж 2023-2024 рр., яка передбачає встановлення наявного рівня сформованості вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках ЯДС засобами методу проєктів. У педагогічному експерименті взяли участь учні початкової школи третього класу у загальній кількості 15 осіб. Дане експериментальне дослідження складається з трьох етапів – констатувального, формувального та контрольного, кожен з яких має свою мету, завдання та зміст роботи.

В дослідженні перераховані такі етапи:

1. Перший етап (констатувальний) – на цьому етапі було проведено первинну діагностику рівня сформованості вмінь співпраці учнів початкових класів.

2. Другий етап (формувальний) – працюючи над цим етапом роботи, нами було розроблено компоненти експериментальної методики формування вмінь співпраці молодших школярів на уроках «Я Досліджую Світ», використовуючи засоби методу проєктів, а також провели апробацію цієї методики.

3. Третій етап (контрольний) – цей етап був завершальним, тому нами було проведено остаточку діагностику рівня сформованості вмінь співпраці учнів початкових класів. Також на цьому етапі нами був зроблений аналіз та узагальнення попередньо отриманих даних експерименту та зроблені висновки.

Розпочнемо опис ходу, процедури та результатів кожного з етапів дослідження.

Проаналізуємо проведену нами діагностичну методику. Рівень сформованості потреб і прагнень до спілкування ми виявляли за допомогою опитувальника «Тест на визначення потреби у спілкуванні» .

Учні 3 класу отримали бланки із твердженнями та повинні були обрати твердження, з якими погоджуються, а з якими – ні і поставити відповідний знак.

Опитувальник містить 31 питання, які відповідають віковим особливостям учнів (див. Додаток Є).

Опитувальник «Тест на визначення потреби у спілкуванні» оцінювався за шкалою:

менше 26 балів – низька потреба у спілкуванні;

27-28 балів – середня потреба у спілкуванні;

29 і більше балів – висока потреба у спілкуванні.

Після проведення діагностики «Тест на визначення потреби у спілкуванні» щодо виявлення рівня сформованості потреб і прагнень до спілкування ми отримали такі результати:

У 3 класі з високим рівнем сформованості комунікативних умінь виявлено 18,1%; із середнім рівнем 36,3%; з низьким рівнем 54,5%. Діагностична методика «Уміння спілкуватися» показала, що високий рівень мають 36,4% учнів; із середнім рівнем 63,6% учнів (див. табл. 2.1. та рис. 2.2.).

Таблиця 2.1. Рівень сформованості потреб у спілкуванні

№ п/п	Рівень сформованості потреби у спілкуванні	Результат у %
1.	Високий	18,1 %
2.	Середній	36,3 %
3.	Низький	54,5 %

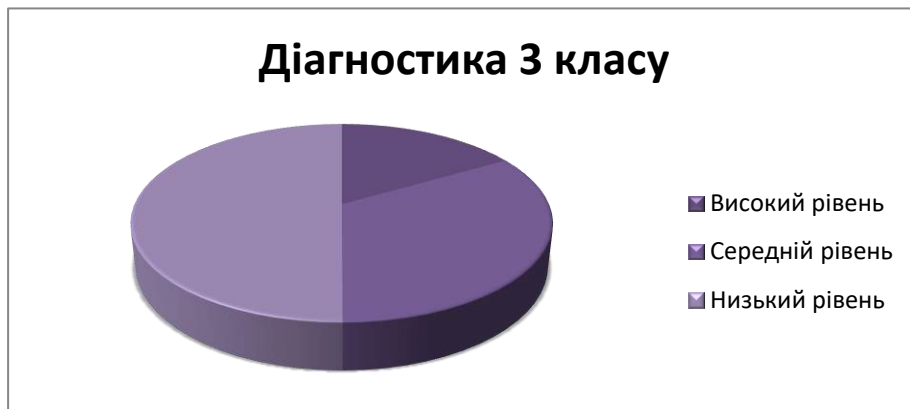

Рис. 2.2. Рівні сформованості потреби у спілкуванні учнів 3 класу на констатувальному етапі дослідження.

Провівши наш експеримент на першому констатувальному етапі, ми виявили, що в учнів 3 класу різний рівень сформованості спілкування в групі. Перейдемо до опису формувального етапу нашого дослідження. На цьому етапі ми здійснили реалізацію розроблених нами проєктів на уроках ЯДС. Головною їх метою є підвищення рівня сформованості умінь співпраці. Ми розробили та впровадили в освітній процес п'ять проєктів, які є розробленими відповідно до тем з інтегрованого курсу ЯДС:

- «Українська кухня»;
- «Вивчаємо план школи та визначаємо периметр»;
- «Тваринний світ України»;
- «Казка на Різдво»;
- «Будова тіла людини»

Індивідуальний проєкт «Українська кухня»

Вивчаючи на уроці ЯДС тему «Традиції України», було вирішено не тільки теоретично розказати учням про традиції нашої держави, а ще й застосувати короткотривалий індивідуальний проєкт.

Проект був побудований на виготовленні з повітряного пластиліну традиційної української страви «Вареники».

Моя мета була націлена на те, щоб діти висвітлили свої емоції та змогли пояснити чому саме обрали той чи інший колір, з якими почуттями асоціюється даний вид роботи.

Для початку роботи ми з учнями пригадали правила техніки безпеки під час роботи. Обговорили значущість особистого простору під час індивідуальної роботи (дуже важливо під час індивідуальної роботи не заважати один одному. Заглядаючи або щось вигукуючи своєму однокласнику можна завадити його думці. Відволікаючись учень втрачає емоцію з якою був налаштований на роботу. В результаті дитина може відмовитись працювати далі).

Тому перед початком роботи я дала змогу дітям обмінятися емоціями та думками щодо своєї майбутньої роботи. Учні завжди емоційно (радісно, захоплено) реагують на подібні види робіт, адже це набагато цікавіше ніж сидіти читати або писати. Далі кожен учень підготував своє робоче місце, а саме: (Рис. 2.2.)

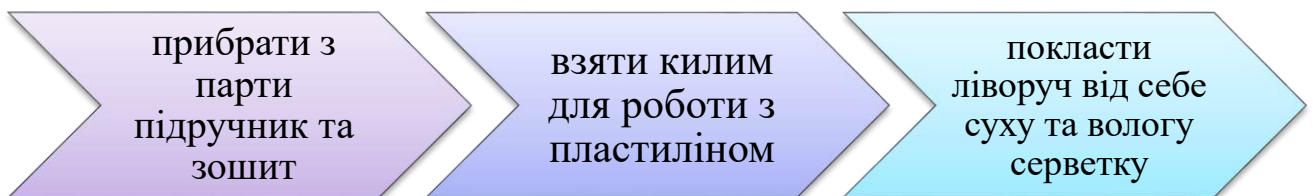

Рис.2.3. Підготовка робочого місця

Побачивши повну готовність учнів до роботи, я на своєму робочому столі виклала різні кольори повітряного пластиліну. Діти побачивши асортимент одразу визначились з якими кольорами будуть працювати (в ході роботи учні добирали пластилін, адже поєднуючи кольори між собою, приймали рішення якийсь колір додати або замінити).

Учні працювали старанно та дуже зосереджено. Працювали 25 хвилин та презентували свої роботи. (Див. Додаток А)

Кожен учень показавши свій виріб розказав з якими думками та почуттями виготовляв. Дехто думав про те, як хочеться поїсти смачненьких вареників. Більшість дітей на свої вироби зробили радісні емоції (очі, ніс, посмішку). Дехто встиг зробити декілька вареничків та посуд до них.

Учням було цікаво слухати та спостерігати за однокласниками та оцінити їх роботу (учні один одному говорили приємні слова та з захопленням милувалися).

Наприкінці проєкту можна зробити висновок. Учні вдосконалили вміння оцінювати не тільки себе, а ще й інших. Дуже гарно проявили повагу до особистого простору один одного.

Груповий проєкт «Вивчаємо план школи та визначаємо периметр»

При вивченні на інтегрованому уроці Математика тему «Периметр» прийшла дуже цікава ідея групового проєкту. Адже паралельно з математикою на уроці ЯДС ми з учнями вивчали тему «План. Орієнтування в просторі».

Тож було прийнято рішення, що тему з Математики та з ЯДС об'єднати в один спільний проєкт.

Визначення команди переможця супроводжувалось за такими вимогами:

- ✓ виконання всіх завдань;
- ✓ правильно порахований периметр об'єктів зазначених у завданні;
- ✓ швидкість (орієнтир по плану школи з фото);
- ✓ створення власного плану будь якого предмету та визначення його периметра.

Мета проєкту:

В ході підготовки до проєкту був розроблений план школи, а саме приміщення в яких найбільш частіше перебувають діти. Але до чого ж тут периметр? Все дуже просто, в плані було завдання визначити периметр деяких деталей простору приміщення (батарея, стіл за яким учні кожен день снідають, таблиця - вказівник, колона в холі, підручник на парті та інш.).

Тож перед початком роботи діти поділилися на 2 групи (щоб уникнути образ і конфліктів було прийнято рішення застосувати спосіб жеребкування). Розподілившись на групи учні приступили до виконання проєктної роботи. Тривалість роботи була 2 уроки (за розкладом Математика та ЯДС йдуть по черзі, тому було прийнято рішення дати учням на роботу 2 уроки).

На початку роботи з учнями було обговорено правила поведінки у школі (так як учні вийшли за межі класу, вони пригадали, що окрім них є і інші здобувачі освіти та вчителі). Учні я попередила про те, що якщо їм буде потрібна моя допомога, вони можуть звертатися.

Розпочавши роботу перша група одразу прийняли рішення, що в команді має бути капітан, який розподілить завдання між учасниками. Учні

дуже швидко домовилися та не сперечались, капітан команди розподілив завдання та вони швидко приступили до виконання.

Щодо другої команди, то тут учні почали сперечатись хто буде вимірювати предмет рулеткою, а хто лінійкою. Хто буде записувати дані, а хто буде рахувати. Друга команда працювали без капітана та бігали шукаючи всі об'єкти разом, та кожен брав рулетку вимірював. Але, десь приблизно під кінець проєкту, вони звернули увагу на першу команду, проаналізувати їх план дій (а саме, те, що кожен учасник першої команди відповіє за окремий об'єкт з завдання), вони швидко зібрались та розподілили за бажанням хто за який об'єкт хоче бути відповідальним. І дуже наполегливо та спритно почали виконувати всі завдання.

Хочу зазначити, що до кінця проєкту не дивлячись на розгубленість другої команди на початку, команди працювали з однаковим темпом. (Див. Додаток Б)

Обидві команди впоралися з завданням раніше ніж закінчився час, команди приступили до обчислень та створення свого особистого плану. Перша команда обрала предметом обчислення дошку у класі, а друга команда обрала обчислення периметра дверей у клас. Перша команда впоралась швидше, та почали радіти цьому.

Зазначу, друга команда не звернула увагу на радощі першої та продовжували пильно перевіряти правильність своєї роботи та обчислень.

Коли і перша і друга команда подали сигнал, що вони готові до подальших моїх вказівок, я пояснила їм для чого вони робили кожен свій план на якийсь предмет. У них було завдання обмінятися особисто створеними планами та виконати завдання вік команди суперника.

Я тим часом перевіряю правильність обчислень об'єктів які я надала командам спочатку роботи. В ході перевірки виявилось, що перша команда припустилась помилки в обчисленнях та неправильно записали результат. Перевіривши другу команду, результат їх обчислень був правильним.

Не оголошуючи результати, обидві команди подали знак, що виконали завдання від команди суперника (ми обговорили всі моменти роботи, чи було зрозуміло, який предмет мав на увазі суперник, чи чітко був намальований план, як дістатися цього об'єкта). Обом командам все було чітко зрозуміло та вони правильно виконали завдання один одного.

І ось настав момент оголошення результатів. Сказавши про перемогу другої команди, учасники першої команди дуже мужньо прийняли поразку, і ми почали обговорення всього шляху виконання завдання (ми обговорили всі почуття дітей, як їм виходило домовлятися, з якими труднощами стикалися, на що звертали увагу більше, а на що менше, чи були конфліктні ситуації та як вони їх вирішували, тобто обговорили повне їх бачення командної роботи).

Після тривалих обговорень можемо дійти висновку, що в ході групового проєкту учні стикалися з конфліктними ситуаціями, але швидко знаходили вихід застосовуючи розмову, та повагу до думки один одного.

Під час обчислень деякі учасники команд забули, як треба обчислювати периметр, але учні які були впевнені в правильності своїх дій їм швидко нагадали про правила та показали як треба обчислювати.

І найголовніше, команда яка стала переможцем у цьому проєкті, підтримала команду суперників. Можу чітко відзначити, що мету проєкту було повністю досягнуто.

Груповий проєкт «Тваринний світ України»

На уроці ЯДС вивчаючи тему «Тварини рідного краю», для кращого засвоєння теми, було прийнято рішення застосувати груповий метод проєкту. Переможців у цьому проєкті не було, так як учні виконували проєкт на покращення запам'ятовування вивченої теми. Інтеграцією у цьому проєкті став урок Інформатики. Наприкінці проєкту у дітей було завдання на уроці Інформатики застосувати пошуковий браузер, та знайти цікаві факти про тварин які мешкають на території України. (Див. Додаток В)

Мета проєкту:

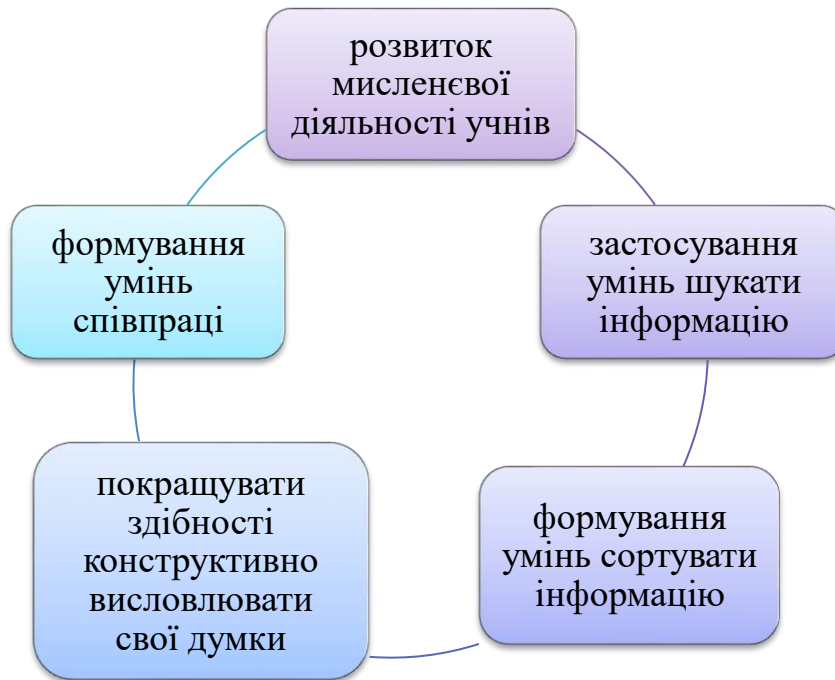

Рис. 2. 4. Мета проєкту «Тваринний світ України»

Перед тим, як розпочати проєкт учні самостійно поділилися на дві команди. Навіть вирішили дати назву своїй команді. Перша команда була під назвою «Розумаки», а друга команда обрала назву «Волошки».

На початку проєкту я зробила всі заготовки (мапа України по областях, тварини які мешкають в Україні та мапу з розташуванням тварин по областях). Завдання команд було детально переглянути які тварини де мешкають, та зробити максимально наближену мапу.

Мене одразу вразило, що обидві команди не почали бігти та дивитися розташування тварин на мапі, а підготували своє робоче місце (килимки, клей, ножиці, серветки). В перш чергу ми пригадали правила техніки безпеки роботи з ножицями, та вже хотіли починати, як враз залунала тривога. Ми з командами одразу вирушили в укриття.

Посадивши дітей у навчальний кабінет (в укритті), я повернулась за матеріалами і ми продовжили працювати. І команда Волошки і команда Розумаки одразу почали переглядати мапу з тваринами. Команда Волошки прийняли спільне рішення та почали разом вирізати всіх тварин, а вже потім

розташовувати їх на мапі по областях. А от команда Розумаки почали сперечатись, хто яку область візьме, і тут відбувся перший конфлікт у команді, кожен почав говорити своє, не слухаючи один одного учасники команди просто почали піддаватись емоціям та вирішили нічого не робити.

Спостерігаючи за цим, я вирішила прийти їм на допомогу (я вислухала думку кожного, та почала запропоновувати варіанти рішення конфлікту, діти погодились на варіант розподілу роботи за зацікавленістю. Тобто хтось не хотів вирізати, але хотів клеїти, а хтось не хотів і вирізати і клеїти, але орієнтував всю команду в якій області мешкає та чи інша тварина. Я приділила команді час, навіть доєдналась та допомогла вирізати, діти відчули підтримку та почали активно працювати.

Протягом двох уроків ЯДС команди робили мапу і дуже якісно з цим впорались. В кінці роботи я дала їм завдання визначитись з тваринами, про які вони хочуть розповісти цікаві факти (Команда Волошки обрали трьох тварин: Зубр, Рись та Хохуля. Тим часом команда Розумаки обрали Їжака, Чорного Грифа та Жук-Олень).

На уроці інформатики команди знайшли і всю інформацію, дуже наполегливо шукали щось дійсно цікаве та особливе.

На наступний день на уроці ЯДС у нас відбувся захист проєкту. На нього ми запросили адміністрацію школи, учнів та вчителів перших класів.

Захист розпочали с команди Розумаки, спочатку я команді задала питання (Скільки областей в Україні? В якій області найчастіше можна зустріти Вовка, а в якій Лебедя?) діти правильно відповідали на запитання, далі я надала змогу нашим гостям задати запитання, директор школи, учні перших класів теж задали запитання, учні команди залюбки н них відповідали.

І ось коли на всі запитання ми почули відповіді. Діти дістали картинки звірів про які вони підготували доповідь, та почали розповідати. (Див. Додаток Г)

Гостям які прийшли на захист дуже сподобалась підготовка команди Розумаки і вони з нетерпінням чекали на захист команди Волошки.

До захисту вийшла команда Волошки. Ми рухались за ти м же планом, що і з попередньою командою.

Всі учасники команди чітко та швидко відповідали на запитання, та ще й проявили ініціативу доповнювати (ім. задали запитання «Які тварини мешкають у Київській області?»). Діти почали відповідати та доповнили відповідь тим, що розказали в яких ще областях можуть зустрічатися ці тварини.

Відповівши на всі запитання, команда Волошки перейшли до розповіді цікавих фактів про тварин, які самостійно обрали. (Див. Додаток Г)

На завершення захисту всі гості поаплодували та подякували за цікавий зміст та бездоганну підготовку команд. Обидві команди були щасливі та радісно посміхалися.

Захист проєкту тривав 50 хвилин. Це ідеальний час для досконалого захисту. Подякувавши гостям ми з командами почали обговорювати всю виконану роботу.

Дійшовши висновку, учні зазначили, що навіть в конфліктних ситуаціях можна легко знайти вихід, а особливо коли на підтримку прийшов вчитель, та допоміг налагодити роботу в групі.

Підсумуємо, мета групового проєкту досягнута. Всі п'ять зазначених пунктів виконано.

Довготривалий спільний проєкт «Казка на Різдво»

На початку навчального року на виховну годину до нас в клас завітала засновниця школи з цікавою новиною.

Вона повідомила нам, що для нашого класу вона написала казку на Різдво, яку ми маємо вивчити та зробити ляльковий театр зі всіма персонажами. А озвучувати та показувати цю казку ми маємо на свято Різдва у школі, де зберуться усі батьки, буде святкування, різні заходи та у кінці вечора наша казка.

Діти були просто у захваті від цієї новини. Пані Наталя нам подарувала надруковану казку. І одразу ми з дітьми почали продумувати усі варіанти, як зробити неймовірно цікаву виставу.

Протягом чотирьох місяців два рази на тиждень, під час уроків ЯДС ми продумували, вчили, розподіляли ролі, виготовляли ляльок, робили декорації одним словом готувались.

З учнями ми вирішили, що абсолютно всі мають вивчити текст всіх героїв, на той випадок, якщо на демонстрації хтось буде відсутній з різних причин. І це було правильне рішення (деяких учнів не було на святі, і їх замінили інші).

Протягом усієї підготовки діти дружньо об'єднались. Самі між собою домовились хто за що відповідає, я тільки вносила корективи так, як окрім просто зроблених декорацій та вивченого тексту, цей проєкт мав виглядати дуже масштабно та естетично. (Див. Додаток Д)

В останній місяць підготовки ми активно почали записувати голос дітей, знімати відео для того щоб потім на проєкторі показати батькам. Діти дуже відповідально ставились до репетицій та зйомочного процесу, адже вони всі хотіли, щоб їх батьки були просто в захваті та пишались своїми дітьми.

Коли настав день святкування Різдва у школі. Учні були дуже схвильовані, адже це їх перший спільний масштабний проєкт, до якого вони так довго і наполегливо готувались. Але коли почалась демонстрація казки та учні побачили реакцію батьків, вони були неймовірно щасливі.

В підсумку проєктної роботи, можу чітко зазначити, що метод проєктів дуже гарно сприяє формуванню умінь співпраці в учнів початкових класів.

Довготривалий проєкт «Будова тіла людини»

Після новорічних канікул ми з учнями почали вивчати на уроках ЯДС тему «Будова тіла людини». Виходячи з раніше набутим досвідом про те, що метод проєктів сприяє не тільки гарному запам'ятовуванню навчального матеріалу, а ще й формуванню умінь співпраці, було прийнято рішення виконувати проєкт в міні групах.

Мета проєкту:

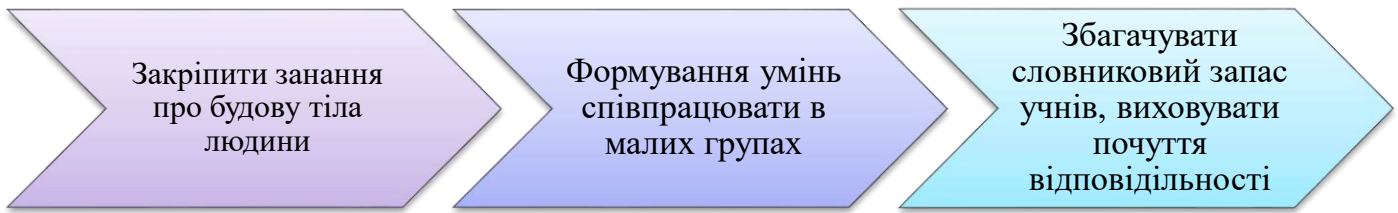

Рис. 2.5. Мета проєкту «Казка на Різдво»

На початку проєкту учні самостійно поділилися на 3 групи (в цей період часу дітей було не багато, тому в групі було 3-4 учні). Обговоривши з дітьми всі вимоги щодо виконання проєкту, методом жеребкування кожна команда дістала собі систему органів (кровоносна система, м'язова система та кісткова система органів).

Учням було запропоновано зробити з паперу тіло людини та намалювати ту чи іншу систему органів, для того щоб на захисті розповісти детально про кожну. (Див. Додаток Е)

На уроках Дизайн і технології, ЯДС та на уроках проєктної діяльності ми з учнями протягом трьох тижнів працювали над створенням проєкту.

Деякі уроки були націлені не на виготовлення, а на збір інформації. Учні на годинах вільного читання в шкільній бібліотеці знаходили книги про будову тіла та виписували собі інформацію, щоб якомога краще захистити свій проєкт.

Не обійшли стороною і урок з Інформатики, в пошуковому браузері знайшли та роздрукували детальні схеми та малюнки системи органів, щоб максимально відтворити все на паперовому макеті людини.

Під час роботи в учнів не виникало труднощів, навпаки будучи в різних групах вони між собою спілкувались та обговорювали те, що нового дізналися з різних джерел інформації.

Коли учні завершили виготовлення макетів, вони приступили до розподілу інформації яку будуть розповідати на захисті. І тут вже виникли

деякі труднощі, адже комусь треба багато вивчити та розповідати, а комусь зовсім мало. Тож почались суперечки. Я прийняла рішення дати учням невеликий відпочинок та переключила їх до психологічної бесіди.

Під час бесіди ми обговорювали різні емоції, як кожен їх переживає, та як впоратись з гнівом. Зупинились ми на техніці гнів через гумор. Кожен з учнів продемонстрував, як він виглядає під час гніву. А задача інших учнів провести асоціацію, тобто на кого схожий цей учень коли гнівається.

Дуже вдалою стала ця техніка, адже учні добре відпочили, посміялись та вже забули про те, що їх настигли труднощі в груповій роботі.

Врешті решт учасники груп домовились між собою, розподілили інформацію та почали репетицію до захисту. Наприкінці третього тижня відбувся захист проєктів.

На захист ми запросили гостей (адміністрацію школи та вчителів інших класів). Всі три групи представили свої макети та розповіли про кожен із систем органів людини. На додаткові питання відповідали впевнено та чітко. Уважно слухали та не заважали іншим групам під час виступу. Дотримувались правил, не перебивали, не вигукували та з повагою ставилися один до одного.

Можна робити висновок. Мета повністю досягнута, всі заплановані завдання виконані, труднощі які спіткали на шляху були подолані.

Застосування методу проєктів на уроках ЯДС сприяють формуванню співпраці учнів початкових класів.

2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи

Виконавши завдання з учнями 3 класу, які були направлені на формування вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках «Я Досліджую

Світ» засобами методу проєктів, ми має перейти до завершального контрольного етапу нашого дослідження.

Ми провели повторну діагностику вмінь співпраці учнів, щоб перевірити наскільки ефективно ми розробили апробовані нами проєкти у 3 класі та як вони вплинули на рівень сформованості вмінь співпраці учнів початкових класів та зробити порівняння з даними які ми отримали раніше.

Діагностичну методику ми використали ту, яку використовували на етапі діагностики., а саме «Тест на визначення потреби у спілкуванні», його ми провели у класі. А от «Тест на визначення потреби у спілкуванні», ми провели за допомогою онлайн інструменту «Google Форми».

Обробка та оцінка отриманих результатів відбувалась так само, як і під час першої діагностики.

Отримавши результати вторинної діагностики, можемо відзначити наступне: значно збільшилась кількість дітей з високим та середнім рівнями сформованості вмінь співпраці; високий рівень став 26,4 % (було 18,1%), середній рівень став 45,5% (було 36,3%); 2), в той час кількість дітей з низьким рівнем сформованості вмінь співпраці зменшилась: стало 28,1% (було 54,5%).

Результати представлені у таблиці 2.3.

№ п/п	Рівень сформованості комунікативних умінь	До повторної діагностики	Після повторної діагностики
1.	Високий	18,1 %	26,4 %
2.	Середній	36,3 %	45,5 %
3.	Низький	54,5 %	28,1 %

Таблиця 2.3.

Результати дослідження на контрольному етапі експерименту представлені на рис. 2.4.

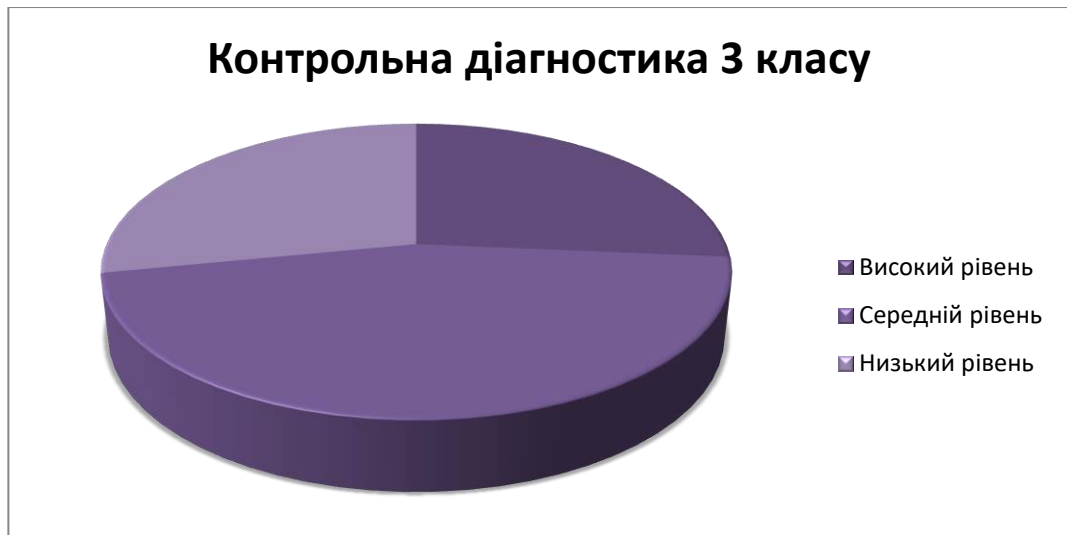
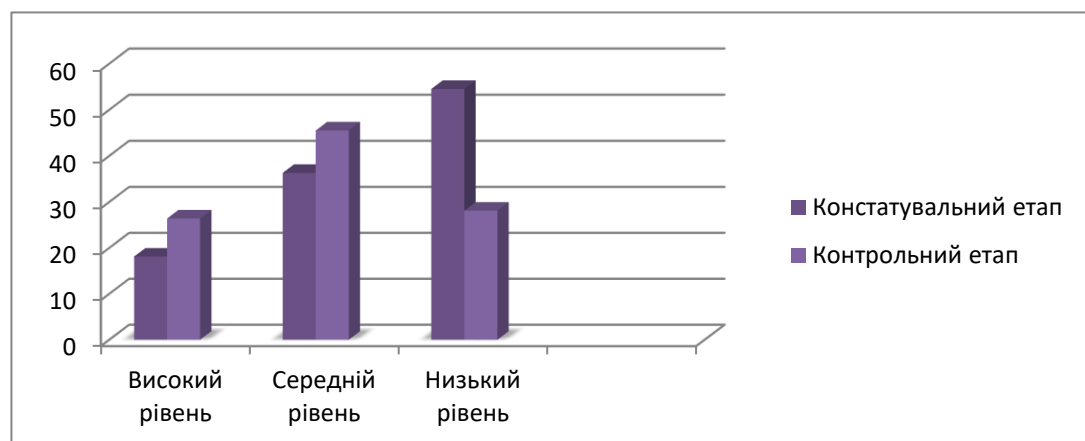

Рис. 2.4. Результати контрольної діагностики 3 класу

Таким чином можемо стверджувати, що зробивши аналіз на порівняння отриманих результатів на визначення початкового рівня сформованості вмінь співпраці учнів початкових класів, маємо зазначити, що в учнів третього класа показники підвищилися після впровадження нами розробленою раніше системи роботи з формування вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках «Я Досліджую Світ» засобами методу проєктів. У класі збільшилась кількість учнів з високим (на 8,3%) і середнім (на 9,2%) рівнем, а також зменшилась кількість учнів з низьким рівнем (на 26,4%). (див. рис. 2.5.)

Рис. 2.5. Порівняння констатувального та контрольного етапів дослідження.

Отже, стверджуємо, що застосування методу проєктів на уроках «Я Досліджую Світ», в учнів початкових формуються вміння співпраці. Зробивши порівняння та виконавши діагностику учнів третього класу повторно, ми доводимо, що проведена нами робота повністю ефективна.

Окрім проєктів, які були націлені для дослідження. Мною було проведено ще багато різних проєктів у різних класах. Деякі з них, пропоную до уваги.

Дослідницький проєкт «Шукаємо відбитки»

Цей проєкт проводився у першому класі. На меті було навчити дітей бути уважними та спостережливими.

Дуже важливо на уроках, щоб учні не втрачали увагу під час важливих завдань та мали змогу допомогти іншим (наприклад, якщо однокласник загубив рядок під час читання).

Саме тому було вирішено провести дослідницький проєкт. Він передбачав, як індивідуальну так і групову роботу. Тривалість його була 2 уроки.

На початку проєкту дітям була продемонстрована чітка інструкція. Для вдалої роботи, ми з учнями за допомогою простого олівця та плівкової стрічки з клейовим покриттям зробили відбитки пальців.

Далі діти поділились на групи та порівнювали відбитки один одного, розбирали в чому різниця а обмінювались думками. Після групової роботи, ми перейшли до індивідуальної, кожен учень взяв собі відбиток когось зі своїх однокласників, і задача кожного була віднайти власника відбитків.

Робота вийшла цікавою, веселою та головне з результатом. Мета, яка була поставлена, повністю досягнута. (Рис. 2. 6.)

Рис. 2. 6. Робота учнів 1-Б класу

Довготривалий проєкт «Сонячна система»

З учнями 1-А класу було розпочато довготривалий проєкт з теми «Сонячна система». Вивчаючи на уроках «Я Досліджую Світ» тему планет. Було прийнято рішення, щоб учні краще засвоїли тему, треба виконати макет Сонячної системи.

Проєкт тривав більше одного місяця. На уроках Дизайн і технології та під час уроків Образотворчого мистецтва, учні плідно працювали.

Протягом проєкту робота була, як індивідуальна так і групова. Індивідуальна робота полягала у тому, що один учень відповідає за одну планету (та потім готує розповідь про неї до захисту).

Виготовляли планети в техніці обліплювання зжатою папера пластиліном. Діти визначили який розмір їх планети, зробили форму з жатого паперу та почали поєднувати різні кольори пластиліну, щоб отримати максимально наближений колір.

Групова робота була застосована вже коли учні збирали весь макет до завершення. Вони разом розмалювали основу для планет, вимірювали відстань та робили орбіти на які і розташовували планети.

Далі діти готували свою доповідь. У школі є ціла серія книг про Сонячну систему та Космос. Саме звідти учні брали інформацію.

На захист ми запросили учнів інших класів та вчителів, а також адміністрацію школи. Всі були вражені наскільки реалістичним вийшов макет та, як цікаво учні доповіли про планети. (Рис. 2. 7.)

Рис. 2.7. Захист проекту «Сонячна система» учнів 1-А класу

Висновки до розділу 2

1. Вивчення та аналізування педагогічного досвіду учителів початкової освіти показав нам, що проблема формування вмінь співпраці в учнів початкових класів в практиці Нової Української Школи є важливою для працівників початкової освіти. Вчителі часто впроваджують на уроках «Я Досліджую Сві» метод проєктів, як засіб формування вмінь співпраці в учнів початкових класів. Отримавши результат анкетування учителів початкової освіти, на висновок, що учителі вважають важливим формування вмінь співпраці в учнів початкових класів тому, що це одна з основних завдань Нової Української Школи. Більшість учителів активно використовують метод проєктів на своїх уроках.

2. Ми організували дослідження та провели його у три етапи: констатувальний, в основі якого лежить діагностика початкового рівня сформованості співпраці учнів початкових класів; формувальний, за основу якого стала розробка експериментальної програми формування вмінь співпраці учнів початкових класів засобами методу проєктів; завершальний контрольний, в його основу став аналіз та узагальнення отриманих експериментальних даних, написання висновків.

3. Працюючи над констатувальним етапом роботи було встановлено, що рівень сформованості вмінь співпраці в учнів 3 класу переважно середній та низький.

4. Формувальний етап дослідження передбачав розроблення та реалізацію програми для формування вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках «Я Досліджую Світ» засобами методу проєктів. Під час експериментальної роботи для здобувачів початкової освіти було організовано та впроваджено на уроках ЯДС проєкти індивідуальні, короткотривалі та довготривалі. Використання засобу метод проєктів дало змогу більш широко охопити і проаналізувати в учнів початкових класів можливості формування вмінь співпраці.

5. Контрольний етап дослідження дав нам певні показники, а саме: високий рівень сформованості вмінь співпраці мають 26,4 % учнів класу та; середній – 45,5 % учнів; низький – 28,1 % учнів. Більша частина учнів, які на початку експерименту мали низькі результати, по завершенню експерименту вийшли на середній рівень. В той час учні, що мали середній рівень, вийшли на високий.

6. Ми довели, що засоби методу проєктів дійсно ефективні у формуванні вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках «Я Досліджую Світ». Під час спільної роботи у дітей сформувались такі уміння, як справедливість, співчуття, чесність та повага особистої думки та думки інших. Отримані нами результати експерименту доводять, що розроблені нами педагогічні умови та застосована на їх основі програма експерименту забезпечили ефективне формування вмінь співпраці в учнів початкових класів на уроках «Я Досліджую Світ» засобами методу проєктів.

ВИСНОВКИ

Дослідивши нашу тему з формування вмінь співпраці в учнів початкових класів на уроках «Я Досліджую Світ» засобами методу проєктів, нами зроблені такі висновки:

1. Опрацювавши та зробивши аналіз наукових праць, щодо особливості співпраці учнів початкових класів, нами була сформульована власна думка: «уміння співпрацювати – це ціла низка здібностей та навичок, які є рушійною силою для ефективної взаємодії з іншими учасниками спільної діяльності».

2. Працювавши над експериментальною частиною нашого дослідження ми перевіряли гіпотезу про те, що на уроках «Я Досліджую Світ» необхідно створити певні умови формування вмінь співпраці в учнів початкових класів засобами методу проєктів. Саме тому, ми врахували наступні умови: сприятливі освітні умови; залучати якомога більше учнів; давати можливість взаємодіяти в різних групах; систематичність; зворотній зв'язок та оцінювання.

3. Нами було з'ясувано, що формування вмінь співпраці засобом методу проєктів – це методика, яка застосовує новітні технології для якісного навчання та розвитку учнів. Провівши експеримент з застосуванням методу проєктів, нами було виявлено такі переваги: активність всіх учнів; групова робота та взаємодія, розвиток мислення, збагачення знань, інтерактивність та зацікавленість, система зворотного зв'язку.

4. Під час констатувального етапу нашого дослідження, нами було перевірено рівень сформованості співпраці третьокласників. Тому ми використали таку діагностичну методику: «Тест на визначення потреби у спілкуванні» та з'ясували, що третьокласники володіють вміннями співпрацювати в більшості на високому рівні – 22,25%, середньому рівні – 40,9% та на початковому рівні – 36,8%.

5. Формувальний етап мав на меті розробку та проведення системи роботи з формування вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках «Я

Досліджую Світ» засобами методу проєктів. Система роботи включала послідовність п'яти проєктів,.

6. На останньому контрольному етапі, ми побачили, що система роботи з формування вмінь співпраці учнів початкових класів на уроках «Я Досліджую Світ» дійсно ефективна, так як в третьому класі зріс високий рівень сформованості вмінь співпраці на 8,3%, середній рівень на 9,2%, і значно зменшилася кількість дітей з низьким рівнем на 26,4%.

7. Підсумовуючи можемо говорити, що нами доведено те, що засоби методу проєктів на уроках «Я Досліджую Світ» є цілком ефективними у формуванні вмінь співпраці в учнів початкових класів. Під час спільної діяльності у дітей формується чітке розуміння себе, своїх думок та бажань, учні чітко відмежовують первинну і вторинну інформацію, йдуть на компроміс та домовленості, поважають себе та інших. Отримані результати в ході дослідження спрямовують нас на висновок, що розроблені та випробувані нами педагогічні умови, забезпечили ефективне формування вмінь співпраці в учнів початкових класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексєєва Н. Метод проєктів як засіб розвитку пізнавальних інтересів учнів початкової школи. м. Харків, 2024. С. 168–170.
2. Андрощук І.В., Андрощук І.П. Методика виховної роботи: *навч. посіб.* Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 320 с.
3. Ардх'янґама В., Априянті Ч., Ервіана Л. Проєктне навчання як альтернатива дистанційному навчанню. Індонезійський журнал п.о. URL: <https://salo.li/62AE892> (дата звернення: 05.09.2024).
4. Барановська О.В. Організація групової роботи на основі запитань та завдань підручника як спосіб компенсації освітніх втрат учнів початкової школи. Київ: Педагогічна думка, 2022. С. 76-79. URL: <https://salo.li/3A5346b>
5. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека. Київ: «К.І.С.», 2019. С.45 – 50.
6. Бібік Н. М. Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.
7. Бібік Н. Навчальна взаємодія як чинник соціалізації молодших школярів. Освіта ХХІ століття: теорія, практика, перспективи. Фенікс. 2019. С. 10–12. URL: <https://salo.li/26046a9> (дата звернення: 05.09.2024).
8. Взаємодія у школі : 6 прикладів змін через партнерство. Посібник МОН України <https://salo.li/1E13cbf> (дата звернення: 20.12.2023).
9. Вороніна Л.Г. Технології партнерської педагогіки. Практика взаємодії у контексті освітньої діяльності на шляху розбудови Нової Української Школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції/ уклад. Смирнова М.Є. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. С. 28–32.

- 10.Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та ін. «Нова українська школа»: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі: навч.-метод. посіб. Київ : Видавництво «Алатон», 2019. 128 с.
- 11.Запровадження елементів STEAM-технологій в освітній простір гімназії: методичний посібник/ Ж. В. Федірко, Н. В. Дуняшенко. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2020. 80 с.
- 12.Гільберг Т., Тарнавська С., Хитра З., Павич Н. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-методичний посібник Київ : Видавництво Генеза, 2020. 240 с. URL: <http://surl.li/enpuu> (дата звернення: 05.09.2024).
- 13.Горват М.В., Кузьма-Качур М.І. Активізація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у процесі формування природознавчої компетентності. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія». 2019. Вип. 2 (10). С. 134–137.
- 14.Елькін М.В. Метод проєктів у фаховій підготовці вчителів Нової Української Школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 68. Т. 1. С. 249–252.
- 15.Задорожна С.І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів. Харків, 2021. 79 с.
- 16.Зборовець Н.М. Використання елементів проєктної діяльності в умовах змішаного навчання. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: матер. IV Міжнар наук.-практ. Конфер. (м. Тернопіль, Україна, 15-16 квітня 2021 року). Тернопіль 2021 р. С. 180–183. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/19424> (дата звернення: 05.09.2024).
- 17.Зобенько Н.А. Психолого-педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту учнів в освітньому процесі сучасної початкової школи. Імідж сучасного педагога. 2023. № (2(209)). С. 99–107.

18. Калько І. В. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості в контексті Нової Української школи *Інноваційна педагогіка*. Вип. 21. Т. 1. 2020. С. 33–36.
19. Клименко Д. О. Організація групової роботи учнів початкових класів на уроці «Я досліджую світ». Н., доцент В. О. Коваль / Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв, Кафедра дошкільної та початкової освіти. Чернігів, 2022. 88 с.
20. Ковальчук В. А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя. Навчальний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с.
21. Концепція Нової Української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 05.09.2024).
22. Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи. Навчально-методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль: Астон, 2020. 192 с.
23. Кучер С. Л. Оцінювання проектної діяльності майбутніх учителів на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій (за програмою Intel «Навчання для майбутнього»). *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць*. Кривий Ріг, 2014. Вип. 43. С. 49–54.
24. Кучер С. Л. Європейські стандарти у підготовці педагога середньої школи та коледжу: орієнтація на фінський досвід Освітні іновачії: виклики 2020. *Збірник наукових есе учасників стажування “Особливості фінської системи освіти”* (Фінляндія, Гуйтнінен, 26.10 – 20.11.2020) Гуйтнінен, 2020. С. 22-25.
25. Лавренко С. О. Метод проектів як педагогічна технологія у початкових класах Нової української школи. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 73. С. 26–29.
26. Лавренко С. О. Специфіка використання методу проектів у початковій школі. Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук: *зб. тез наук. робіт учасників наук.-*

- практ. конф.*, Львів, 26–27 берез. 2021 р. Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2021. С. 63–67.
- 27.Лесик А.С., Сапранкова К.С. Психолого-педагогічне обґрунтування розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у системі Нової української школи. *Scientific Collection «Inter Conf»*. 2023. № 173. С. 98.
- 28.Максимова О.О. Особливості становлення взаємин молодших школярів (психолого-педагогічний аспект) *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)* / за заг.ред. проф. Є.І.Ковленко. Ніжин:НДУ ім. М.Гоголя, 2014. №5. С.38 - 43
- 29.Мачача Т. Особливості організації та формування змісту дистанційного проєктно-технологічного навчання в умовах карантину, *Український педагогічний журнал*. 2020. № 3. С. 75–83.
- 30.Петрук О. Особливості сучасних молодших школярів: орієнтири для навчальної взаємодії. *Український педагогічний журнал*. 2024. №1. С.132 – 140. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/731/840>(дата звернення: 05.09.2024).
- 31.Партола В.І., Смолянчук Н.В. Використання методу проєктів у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Новий колегіум*. 2019. № 1. С. 39–42.
- 32.Пономарьова К.І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: метод.посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
- 33.Проектна робота в початковій школі. Методичний посібник із фасилітації проєктної роботи з учнями 1-4 класів /The LEGO Foundation. Запоріжжя : СТАТУС, 2023. 212 с.
- 34.Проведення пробних уроків з природознавства та інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі : метод. рек. / уклад. О.Б. Борзик. Харків, 2020. 188 с.

- 35.Рогова Н. В., Лимар Ю. М. Проектна діяльність молодших школярів в умовах дистанційного навчання. Розвиток особистості школяра. Інтернет-конф. Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефанника. 2022. Вип. 8. С. 192-193.
- 36.Рославець Р., Пріма Д., Орлова С. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі : *навч.-метод. посіб. для студ.* Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2022. 181 с.
37. Створюй з будь-чого: Create with Anything. Навчальна платформа The LEGO Foundation. URL: <https://createwithanything.legofoundation.com/uk>
- 38.Саєнко Ю.О., Руденко Ю.А., Кравченко О.В., Забарюща А.А. Теоретичні аспекти використання проектів у процесі навчання учнів початкових класів (освітня галузь «Я досліджую світ»). 2020. С. 443–446.
- 39.Сударик О.С. Проектні технології формування соціальної компетентності учнів початкової школи. Сучасна початкова освіта в поглядах молодих науковців: матеріали II туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт за спеціальності «Початкова освіта». Вінниця, 15 квітня 2021 р.
- 40.Тараненко А. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках ЯДС за допомогою інноваційних технологій.: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції, 28-29 березня 2023 року. Вінниця, 2023. С. 239-241.
- 41.Теплова О. В. Використання методу проектів у початковій школі України. Харків. Нац. Пед. Ун-т ім. Г. С. Сковороди, каф. почат. і проф. освіти. Харків, 2022. 72 с.
- 42.Турчанова В. Особливості процесу спілкування молодших школярів. *Інновації в освіті: здобутки та перспективи* 11 жовтня 2019 року Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини <https://salo.li/69da28b>
- 43.Ткаченко А. М. Упровадження STEM-технології у вивченні природничої, математичної і технологічної галузі у початковій школі : кваліфікац. Робота

- на здобуття освіт. Ступеня магістр : спец. 013 Початкова освіта. Харків, 2024. 91 с.
44. Трушина Ю. Організація проектного навчання у початковій школі. 2019. URL: https://lib.iitta.gov.ua/715685/1/Trushyna_19_DtiP_Konf.pdf (дата звернення: 05.09.2024).
45. Федь І. Є., Плахотський О. В. Особливості організації проектної діяльності учнів початкової освіти. Педагогіка формування творчої особистості. 2022 р. № 82. С. 69-73.
46. Філатова Л. С. Навички майбутнього вчителя початкових класів. Science, Education, Innovation: Topical Issues and Modern Aspects : Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference, Tallinn, Estonia, April 16–18, 2024. С.172–176.
47. Хромчихіна О. О., Кармаліт О. Б. STEM-проекти для початкової школи. «Основа», 2020. 95 с.
48. Шевчук К.Д., Іванчук М.Г, Бигар Г.П., Предик А.А. Технології навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ у початковій школі : метод. Рекомендації. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2021. 60 с.
49. Шевчук М. О. Технології в початкових класах загальноосвітньої школи. Навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 319 с.
50. Шитікова Д. А. Формування комунікативних умінь і навичок учнів початкових класів в освітньому процесі. Чернівці 2021р. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3742/1/educ_2022_151.pdf (дата звернення: 05.09.2024).
51. Ярош Н. Групові методи роботи на уроках у початковій школі. URL: <https://ukped.com/plan-konspekti/pochatkova-shkola/7431-hrupovi-metody-roboty-na-urokakh-upochatkovii-shkoli.html> (дата звернення: 05.09.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Індивідуальний проєкт «Українська кухня»

Додаток Б

Груповий проєкт «Вивчаємо план школи та визначаємо периметр»

Додаток В

Груповий проєкт «Тваринний світ України»

Груповий проєкт «Тваринний світ України»

Зубр — наймогутніший парнокопитний в Україні

Зубр по праву вважається найбільшою і найважчою твариною на території Європи

Висота понад два метри та вага до однієї тонни

Живуть зубри у змішаних лісах, де є галявини і узлісся. Харчуються рослинною їжею: гілки, листя, кора дерев і чагарників, лишайники, деякі трави, і навіть гриби.

Тривалість життя зубра 25 років

Рись — найпильніший хижак

Найбільш красива дика тварина України

.В Україні рись зустрічається досить рідко: в Карпатах та на Поліссі. За недостатньо підтвердженими даними зустрічається в зоні відчуження Чорнобильської АЕС

Довжина тіла самців у дорослому стані сягає від 76 до 110 см

Вага дорослих звірів найчастіше дорівнює 16–20 кілограмам, інколи до 32 кг

Відмінно лазить по деревах і скелях, добре плаває

Міняє хутро рись два рази — весною та восени

Хохуля — найстаріший ссавець в Україні з ряду комахоїдних

Вихухіль або хохуля належить до однієї з найдавніших груп ссавців, її родичі жили понад 30 млн років тому.

Сучасник мамонтів і родич крота

Більшість свого життя проводить під водою

Селиться в стоячих тихих прісних водоймах, які поросли водними рослинами, багаті на водяну фауну, досить глибокі (не менше 2м) заплавні озера, стариці та затоки

До незвичних тварин, занесених до Червоної книги, відноситься їжак вухатий

Унікальним серед інших їжаків, роблять його довгі вуха, які можуть за розміром бути як половина голови

Експерти припускають, що на території України їх лише кілька десятків особин.

Занесено до Червоної книги України (1980, 1994, 2009)

Жук-олень – найвойовничіший вегетаріанець

На території України цей рогач зустрічається у центральних, східних і північних областях

Жук – вегетаріанець і харчується лише соком дерев або молодих пагонів

Жуку-оленю встановлені пам'ятники у Японії, Великобританії, Англії, у Гонконгу і на острові Суматра

Жук-олень був обраний комахою року в 2012 році в Австрії, Німеччині та Швейцарії

Занесений до Червоної книги багатьох країн, у тому числі й України

Чорний гриф - найбільший пернатий падальник

Один із найбільших хижих птахів

Довжина тіла дорослої особини доходить до 1 метра, крила мають довжину від 70 до 85 см, а їх розмах може досягати 3-х метрів. Вага коливається від 7 до 12 кг.

Живуть парами, які створюються раз і назавжди

В Україні чорні грифи трапляються лише в Криму.

Останнє видання Червоної книги України (2009 року) вказує, що популяція на нашій території цих птахів – не більше 50 особин.

Спільний довготривалий проєкт «Казка на Різдво»

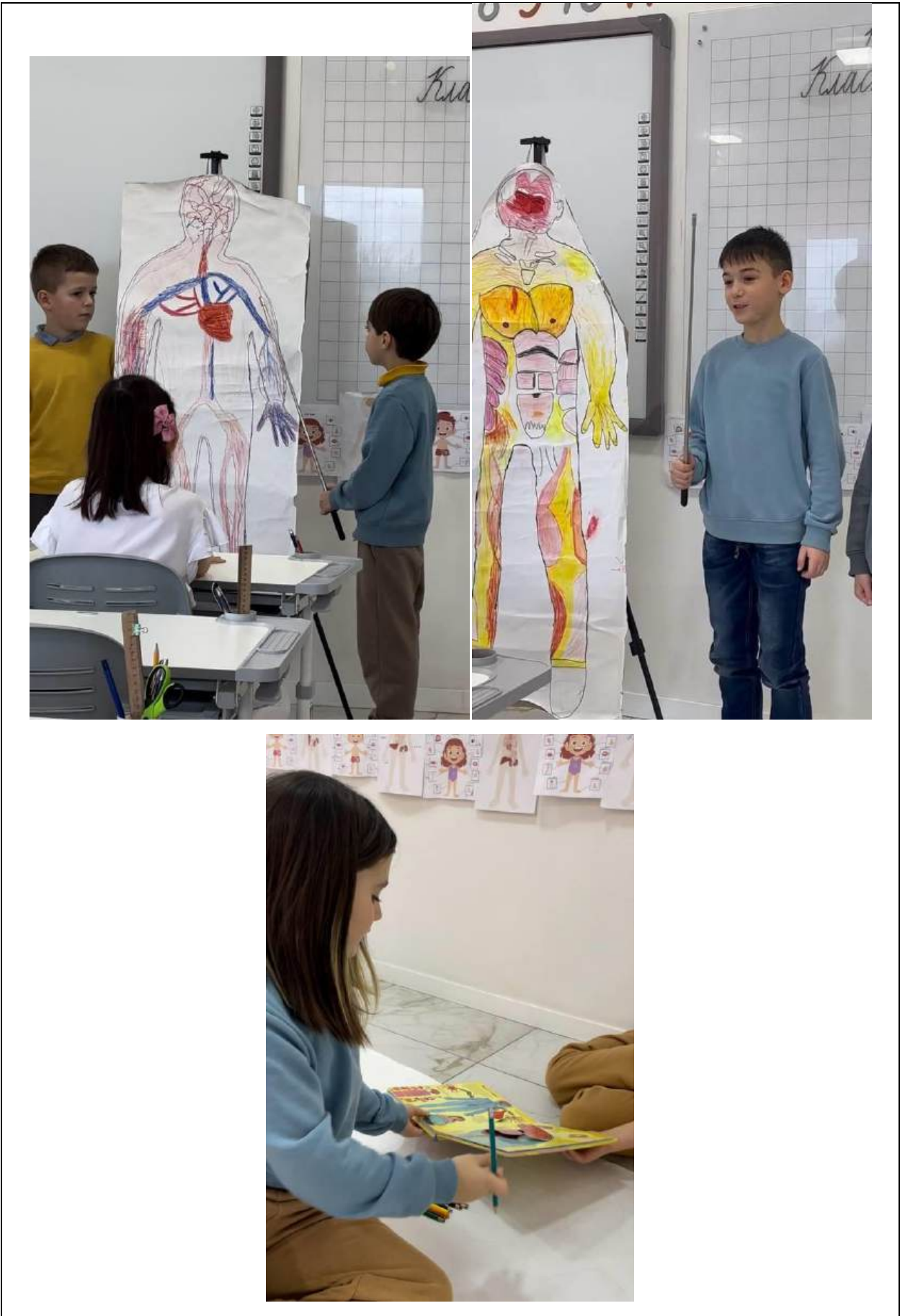

Груповий проєкт «Будова тіла людини»

ТЕСТ ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБИ У СПІЛКУВАННІ

Якщо ви згодні з твердженнями ,наведеними нижче, поставте знак “+” навпроти відповідного номера . Якщо ж не згодні, поставте знак “-“

1. “Я залюбки беру участь у різних урочистостях”.
2. “Я не можу перемогти свої бажання, навіть якщо вони суперечать бажанням моїх товаришів”.
3. “Мені подобається висловлювати кому-небудь свою прихильність”.
4. “Я більше зосереджений на завоюванні впливу, ніж дружби”.
5. “Я відчуваю , що стосовно друзів маю більше прав, ніж обов’язків”.
6. “Коли я дізнаюся, про успіхи свого товариша , у мене чомусь погіршується настрій”
7. “Щоб бути задоволеним собою, я повинен кому-небудь у чомусь допомогти “.
8. “Мої турботи зникають, коли я перебуваю серед товаришів”.
9. “Мої друзі мені добряче-таки набридли”.
10. “Коли я виконую важку роботу, присутність людей мене дратує”.
11. “Загнаний у глухий кут, я кажу лише ту частку правди, яка, на мою думку, не зашкодить моїм друзям та знайомим”.
12. “У важкій ситуації я думаю не стільки про себе, скільки про близьку людину”.
13. “Неприємності у друзів викликають у мене таке переживання, що я можу захворіти”.
14. “Мені приємно допомагати іншим, навіть коли це завдає мені труднощів”.
15. “З поваги до друга я можу погодитися з його думкою, навіть якщо він і не правий”.

16. “Мені більше подобаються пригодницькі оповідання, аніж оповідання про кохання”.
17. “Сцени насильства у фільмах викликають у мене відразу”.
18. “На самоті я відчуваю більшу тривогу і напруженість, ніж коли перебуваю серед людей”.
19. “Я вважаю, що головна радість у житті-спілкування”.
20. “Мені шкода бездомних кішок і собак”.
21. “Я вважаю, що краще мати менше друзів, але зате близьких”.
22. “Я люблю бувати серед людей”.
23. “Я довго хвилююся після суперечки з близькими”.
24. “У мене, мабуть, більше близьких друзів, аніж у багатьох інших”.
25. “Я більше прагну досягнень, аніж дружби”.
26. “Я більше довіряю власній інтуїції й уяві думаючи про людей, ніж судженням про них інших”.
27. “Для мене важливіше матеріальне забезпечення і добробут, ніж радість спілкування з приємними мені людьми”.
28. “Я співчуваю людям, у яких немає близьких друзів”.
29. “Люди часто невдячні щодо мене”.
30. “Я люблю оповідання про безкорисливу дружбу”.
31. “Заради друга я можу пожертвувати своїми інтересами”.

Підрахуйте кількість відповідей “-“ на запитання 3, 4, 5, 6, 9, 10, 15, 16, 25, 27, 29 і відповідей “+” на всі інші запитання.

Якщо одержана сума менше 23 балів- потреба у спілкуванні дуже низька, 23-26- низька, 27-28-середня, 29-30- висока, 31 і більше – дуже висока.

Сертифікати

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

СЕРТИФІКАТ

Y1103211142118A486

засвідчує, що

Шпан Олександра

пройшов / пройшла онлайн-навчання у Інтерактивній школі творчого вчителя
"Методична весна"

на тему:

**Недоліки у навчанні математики в початковій школі,
які перетворюються на проблеми у базовій школі. Як
їх уникнути**

Дата: 11-03-2021 року
Тривалість: 1 год

Голова оргкомітету В. В. Крутов

ТОВ Видавництво "РАНОК"
Код ЄДРПОУ 31060300

28.05.2023 р

СЕРТИФІКАТ

ID 001-0523

Засвідчує, що

Шпан Олександра Олександрівна

*Прослухала та успішно завершила 30-ти годинний курс/ 1 ECTS-кредит
підвищення кваліфікації педагогів і підвищила рівень сформованості базових
компетентостей педагогів згідно з програмою курсу.
"Вчитель підготовки до школи"*

 МЕТОДИСТ/ТРЕНЕР
СУРОВА В.В.

 ДИРЕКТОР
СЕЙДАМЕТОВА О.С.

Перевірка сертифікату: azbuka-child.od.ua/certifikati/

